

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KRIMINAALÕIGUSE, KRIMINOLOOGIA JA KOGNITIIVSE PSÜHHOLOOGIA
ÕPPETOOL

Hana-Maarja Helinurm

**INIMKAUBANDUSE REGULATSIOON EESTI KARISTUSSEADUSTIKUS:
VASTAVUS SISERIIKLIKULE JA RAHVUSVAHELISELE ÕIGUSELE**

Magistritöö

Juhendaja:

mag.iur A. Parmas

Tartu 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. INIMKAUBANDUS KUI KURITEGEVUS.....	8
1.1 Inimkaubanduse olemus ja ajalugu.....	8
1.2 Inimkaubanduse põhjustajad.....	10
1.3 Inimkaubanduse ohvrid.....	11
1.4 Inimestega kaubitsejad.....	12
1.5 Inimkaubanduse vormid	13
1.5.1 Inimkaubandus seksuaalsel eesmärgil.....	13
1.5.2 Inimkaubandus sunniviisilise tööjõu kasutamise eesmärgil.....	14
1.5.3 Muud inimkaubanduse vormid.....	16
1.6 Inimkaubanduse tagajärjed	16
2. INIMKAUBANDUS RAHVUSVAHELISES ÕIGUSES.....	18
2.1 ÜRO Palermo protokoll	19
2.2 Euroopa Nõukogu inimkaubanduse vastu võitlemise konventsioon	21
2.3 Euroopa Liidu Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/36/EL.....	23
2.4 Teiste organisatsioonide tegevus	28
3. INIMKAUBANDUS EESTIS: ÕIGUSLIKU REGULATSIOONI KUJUNEMINE, KVALITEET JA VASTAVUS RAHVUSVAHELISE ÕIGUSE NÕUETELE.....	30
3.1 Olukord Eestis.....	30
3.2 Inimkaubandus Eesti varasemas õiguses	33
3.3 Vajadus uue regulatsiooni järele.....	37
3.4 Kehtiv regulatsioon ja selle vastavus rahvusvahelisele õigusele.....	38
3.4.1 Inimkaubandus	39
3.4.2 Inimkaubanduse toetamine	44
3.4.3 Doonorlusele sundimine	46
3.4.4 Doonorlusele kallutamine.....	48

3.4.5	Inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil.....	49
3.4.6	Muud direktiivist tulenevad nõuded	50
3.5	Olulisimad probleemikohad regulatsioonis	52
3.5.1	Haavatava seisundi mõiste.....	52
3.5.2	Regulatsiooni sõnastus ja arusaadavus	56
3.5.3	Karistusmäärad	59
KOKKUVÕTE.....		65
THE REGULATION ON TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN THE ESTONIAN PENAL LAW: ACCORDANCE WITH DOMESTIC AND INTERNATIONAL LAW		69
KASUTATUD KIRJANDUS		72
KASUTATUD ÕIGUSAKTID		79
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA		80

SISSEJUHATUS

Inimõiguste kaitsega aktiivselt tegelev Euroopa Nõukogu on seisukohal, et inimkaubandus on praegusel ajal üks suurimaid inimõigustega seotud probleeme. Iga-aastaselt satuvad tuhanded inimesed, peamiselt naised ja lapsed, seksuaalse eksploatatsiooni või muu ärakasutamise ohvriks nii kodumaal kui ka võõrsil. Kõik näitajad ülemaailmselt viitavad inimkaubanduse ohvrite arvu pidevale tõusule.¹

2012.aasta aprillis teatas ÜRO, et igal ajahetkel on ligikaudu 2,4 miljonit inimest inimkaubanduse ohvrid, neist 80% kasutatakse seksuaalses eksploatatsioonis.² Rahvusvahelises kuritegevuses on inimkaubandus tuluselt narkootikumiäri ning relvakaubanduse järel kolmandal kohal, tuues kurjategijatele iga-aastaselt 24 miljardit eurot tulu.³ Siiski on inimkaubandus suuresti varjatud kuritegevus, mistõttu võib eeldada, et tegelikkuses on eelpoolnimetatud arvud veelgi suuremad.⁴

Inimkaubandus rikub tänapäeva läänemaailmas enesestmõistetavaid põhiõigusi ning demokraatlike ühiskondade aluspõhimõtteid nagu vabadus, inimväarikus, perekonna- ja eraelu puutumatus. ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti art 9 sätestab, et igal inimesel on õigus vabadusele ja isikupuutumatusse, kellelki ei tohi vabadust võtta muidu kui üksnes seadusega kehtestatud alustel ja korras. Sama sätestab ka Eesti Vabariigi põhiseadus. „Õigus vabadusele ja turvalisusele on üks olulisemaid inimõigusi, sest sellest oleneb paljude teiste õiguste ja vabaduste kättesaadavus ja vaba kasutamine.“⁵ Hoolimata deklaratiivsest kindlustundest, mida pakuvad meile õigusaktid, ei ole reaalsuses inimese vabadus niivõrd absoluutse kaitse all ja selle äravõtmist selleks õigustamata isikute poolt juhtub kahetsusväärset tihti – tänapäeval enamasti inimkaubanduse vormis.

---

¹ Council of Europe. Explanatory Report. Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Introduction. Warsaw, 16.V.2005. Treaty Series - No. 19. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Convntn/CETS197_en.asp#P769_79590, 02.01.2013.

² UN: 2,4 Million Human Trafficking Victims. News & Updates - Human Trafficking. Arvutivõrgus: <http://www.humantrafficking.org/updates/893>, 02.01.2013.

³ A Profitable Enterprise - The CNN Freedom Project. Arvutivõrgus: <http://thecnnfreedomproject.blogs.cnn.com/category/the-facts>, 02.01.2013.

⁴ Global Report on Trafficking in Persons 2012. United Nations Office on Drugs and Crime. December 2012, lk 68. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf, 03.01.2013.

⁵ R. Maruste. PõhiSK § 20/1. – Ü. Madise jt (toim) Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne 2012. Arvutivõrgus: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-20/>, 09.01.2013.

Vaadeldes Eestit, võib öelda, et kuigi ametlikult lõppes pärisorjus Eestimaa pinnal tänu tsaar Alexander II otsusele juba 1816.aastal, ei ole orjust suudetud ka siin lõplikult kõrvaldada. See eksisteerib kaasaegsemal kujul.

Ameerika Ühendriikide välisministeeriumi poolt 2012.aastal koostatud inimkaubanduse raporti väitel on Eesti oluline inimkaubanduse allika-, transiidi- ning sihtkohamaa.⁶ Eestis koostatavast kuritegevuse statistikast aga nähtub, et 2012.aastal registreeriti 6 inimkaubanduse, 6 alaealise prostitutsioonile kallutamise ning 3 inimkaubanduse toetamise juhtumit.⁷ Inimkaubandus on suures osas varjatud kuritegevus, mida on raske avastada, ning riikidel on keeruline saada tegelikust olukorrast adekvaatne ülevaade. Eesti puhul on tõde arvatavasti eelpool nimetatud raporti ja statistika vahepeal.

Tuleb pidada silmas, et inimkaubandus võib toimida nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt, mis muudab võitluse veelgi keerulisemaks. Seetõttu on maailma juhtivad organisatsioonid nagu ÜRO, Euroopa Nõukogu, Euroopa Liit ja Rahvusvaheline Tööorganisatsioon võtnud vastu meetmeid, mille abil oleks võimalik seda võitlust efektiivsemaks muuta – on loodud mitmeid olulisi konventsioone, milles esitatud nõudeid peavad liitunud riigid täitma. Õiguskordade ühtlustamine selles vallas tagab parema koostöö ning tulemuslikuma võitluse.

Eesti on ratifitseerinud Palermo protokoll, mis loob riikide seadusandlusele teatud nõuded inimkaubanduse vastu võitlemiseks, ning allkirjastanud veidi uuema Euroopa Nõukogu konventsiooni nr 197. 2011.aastal aga jõustus Euroopa Liidu inimkaubanduse direktiiv nr 2011/36/EL, mille Eesti peab oma õigusesse üle võtma.

Tulenevalt rahvusvahelisest survest inimkaubanduse probleemiga aktiivsemalt tegeleda, võeti Eestis 2012.aastal vastu karistusseadustiku (edaspidi KarS) muudatused, millega loodi uus inimkaubanduse regulatsioon. Karistusseadustikku loodi konkreetne inimkaubanduse koosseis ning tehti mitmeid muudatusi, viimaks Eesti õigust kooskõlla rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevate nõuetega ning tõhustamaks meie siseriiklikku võitlust inimkaubandusega.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on analüüsida Eestis kehtivat inimkaubanduse regulatsiooni, selle kujunemist, vastavust rahvusvahelistele õigusaktidele ning sisulisi ja tehnilisi aspekte.

---

⁶ Aruanne inimkaubitsemise kohta Eestis aastal 2012. Ameerika Ühendriikide suursaatkond Eestis. Arvutivõrgus: http://estonian.estonia.usembassy.gov/tipest_0612.html, 05.01.2013.

⁷ Registreeritud kuritegevus Eestis 2012.aastal. Justiitsministeeriumi statistika. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57886>, 15.03.2013.

Teema aktuaalsus tuleneb esiteks sellest, et inimkaubandus on tänapäeva ülemaailmastumise tingimustes ning seega ka Eestis aina hoogustuv nähtus, mida toidavad üha süvenev vaesus, tööpuudus ja muud sotsiaalsed probleemid, selle tagajärjed ohvritele on aga füüsiliselt ja psüühiliselt rasked. Seega on mõisteta rahvusvahelise üldsuse seisukoht, et inimkaubandusega tuleb senisest veelgi aktiivsemalt võidelda. Teiseks, käesolevat teemat ei ole Eestis varem sellisel tasemel uuritud – uue regulatsiooni vastavus rahvusvahelisele õigusele, selle sisulised ja tehnilised aspektid ning ühiskondlike organisatsioonide ja riiklike asutuste arvamus ja analüüs. Eesmärgiks on tuvastada, kui kvaliteetne on kehtiv inimkaubanduse regulatsioon Eestis.

Põhilised uurimisküsimused on alljärgnevad:

1. Kas Eesti inimkaubanduse alane regulatsioon on vastavuses rahvusvahelisest õigusest tulenevate nõuetega?
2. Inimkaubanduse uue regulatsiooni analüüs: kas ja kuidas sobituvad uued normid Eesti karistusseadustikku, samuti normi- ja keeletehnilised küsimused, lähtudes ka karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule esitatud arvamustest.

Magistritöö on jaotatud kolme peatükki, uurimisalust teemat käsitletakse loogilises ja sidusas järjekorras ning eelkõige järgides magistritöö eesmärki ja uurimisküsimusi.

Esimeses peatükis antakse ülevaade inimkaubanduse olemusest, täpsemalt seletatakse lahti inimkaubanduse mõiste, ajalugu, vormid, põhjused, tagajärjed ning toetudes statistikale tuuakse välja ka esinemissagedus. Sellega luuakse alus magistritöö edasistele, sisulisematele küsimustele ning lugeja saab vajalikud baasteadmised inimkaubandusest kui kuritegevusest.

Teises peatükis antakse ülevaade inimkaubanduse reguleerimisest Euroopa Liidu ja rahvusvahelises õiguses. Selles peatükis näidatakse, millisel viisil ja mis ulatuses on inimkaubanduse vastu siiani võidelnud rahvusvahelised organisatsioonid või muud riikide ühendused, eelkõige tuuakse välja meile olulisimad rahvusvahelised õigusaktid, mis puudutavad inimkaubandust. Nende õigusaktide raames püütakse välja tuua nõudmised, mille täitmisel vastaks siseriiklik inimkaubanduse regulatsioon rahvusvahelisele õigusele. Sellest peatükist selgub, millistele nõuetele peaks Eesti õigus rahvusvahelises plaanis vastama.

Magistritöö põhituumikuks on kolmas peatükk, milles kõigepealt käsitletakse inimkaubanduse esinemist Eestis ning selle põhjuseid tulenevalt konkreetsest ühiskonnast. Seejärel vaadeldakse põgusalt inimkaubanduse reguleerimist ja selle ajalugu varasemas Eesti karistusõiguses.

Tähtsaima osa kolmandas peatükis moodustab kehtiva inimkaubanduse regulatsiooni analüüs nii sisu kui ka vormi poolest ning jooksvalt tehakse kindlaks ka regulatsiooni vastavus teises peatükis käsitletud rahvusvahelisele õigusele. Olulise mõõtme loob siinjuures erinevate asjast puudutatud ühiskondlike organisatsioonide ja avalik-õiguslike asutuste nägemused uue regulatsiooni olemusest, mis annab aimu, millisel viisil näeb ühiskond hetkel inimkaubanduse vastu võitlemist ette ning mida tuleks muuta. Tuuakse välja olulisimad probleemikohad seoses regulatsiooni sobivusega Eesti õigussüsteemis.

Lõpuks käsitletakse käesoleva töö tulemusi, ehk kuidas vastati töös püstitatud küsimustele, ning esitatakse kokkuvõtte nii eesti- kui ka inglise keeles. Töö lõpus asetsevad kasutatud kasutatud allikate loendid.

Töös kasutatakse mitmesuguseid allikaid – tunnustatud rahvusvaheliste organisatsioonide uurimusi, analüüse ja statistikat, nii Eesti kui ka välismaiste kirjanike õiguslaseid teoseid, seadusemuudatuse eelnõusid, seletuskirju ning ühiskondlike organisatsioonide ja asutuste õiguslikke arvamusi ja analüüse.

1. INIMKAUBANDUS KUI KURITEGEVUS

1.1 Inimkaubanduse olemus ja ajalugu

Tänapäeval on inimkaubanduse definitsiooni osas rahvusvahelisel tasemel üksmeelele jõutud. Euroopa Nõukogu konventsiooni nr 197 selgitavast raportist⁸ nähtub, et inimkaubandus on kombinatsioon kolmest põhikomponendist:

- a) inimeste värbamine, vedamine, üleviimine, varjamine või vastuvõtmine;
- b) kasutades ähvardamist, jõudu või muid sunni, vägivalda ja pettuse vorme; kuritarvitades võimu või isiku kaitsetut seisundit; teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüve pakkumise või muu kuritarvituse teel;
- c) eksploateerimise eesmärgil, mis hõlmab isiku kasutamist prostitutsioonis või muudes seksuaalse ärakasutamise vormides; sunniviisilist tööd või teenistust; orjust või orjusega sarnanevat tegevust; sunnitööd või elundite eemaldamist.⁹

Inimkaubandus rikub selliseid rahvusvahelistest õigusaktidest kõigile inimestele tulenevaid põhilisi õigusi nagu õigus elule, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus pöörduda kohtusse, õigus õiglasele kohtupidamisele, õigus mitte olla allutatud orjusele, sunniviisilisele tööle, piinamisele või ebainimlikule kohtlemisele, õigus vabalt ühendusi moodustada, õigus liikumisvabadusele, õigus kõrgeimal tasemel füüsilisele ja vaimsele tervisele, õigus õiglastele töötingimustele, adekvaatsele elustandardile, sotsiaalkindlustusele ning õigus mitte olla müüdnud või äralubatud abiellumiseks.¹⁰

Inimkaubandus võib olla nii riigisisene kui ka riikidevaheline. Riigisisese inimkaubanduse puhul toimetatakse ohver ühest piirkonnast teise ning asjaolu, et ohver satub väljaspoole oma tavapärasest sotsiaalsete suhete raamistikku, kergendab eksploateerimist. Sageli viiakse ohvreid suurlinnadesse, mis on tuntud kaubandus- ja lõbustuskeskustena, suvitus- ja turismipiirkondadesse ning sadamatesse ja piirialadele. Riikidevahelise inimkaubanduse

---

⁸ Council of Europe. Explanatory Report (viide 1).

⁹ Euroopa Liidu direktiivi nr 2011/36/EL alusel tuleks siia lisada ka kerjamise ja kuritegeliku tegevuse ärakasutamise.

¹⁰ Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Commentary. United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights. New York and Geneva: 2010, lk 52-56.

puhul on üldiseks suunaks vaesematest ja majanduslikult mahajäänud piirkondadest arenenud riikidesse toimetamine.¹¹

Inimkaubanduse ajalugu ulatub aga tuhandete aastate taha – Vana-Egiptuses ja Mesopotaamias oli orjatöö laialt levinud, mehed töötasid ehitustel ja kaevandustel ning majapidamistes, naised aga ketrajate, kudujate ja jahvatajatena.¹² 15.sajandi algus tähistas aga portugallaste orjakaubanduse algust Lääne-Aafrikas, kus orjade koguarv ulatus 5,7 miljonini, sajand hiljem liitusid selle tegevusega inglased. Istanduste loomine aina hoogustas seda äri ning 17.sajandil liitusid ka Hispaania, Holland, Prantsusmaa jpt.¹³ Põhiline sihtriik oli Brasiilia ning suurimad orjatöökohad olid suhkruistandused ja puuvillaistandused. Kuigi suurem osa orjadest olid aafriklased, toimus orjakaubandus sama julmal kujul ka araabiamaaades ning Kagu-Aasias. Orjakaubandus lõppes aga nii mõneski kohas revolutsioonide ja sõdade mõjul – Prantsuse revolutsiooni järgselt orjade massiliste rahutuste ja lahingute tagajärjel, samuti Ameerika kodusõja järgselt. „Kuigi orjapidamise keelustasid Euroopa valitsejad, oli tegelik orjade vabastamine orjade endi saavutus.“ Toimus massilisi põgenemisi, suurimaks teadaolevaks oli 900 000 inimese korraga põgenemine Lõuna-Ameerika istandustest.¹⁴ Rahvusvaheliselt sai inimkaubandus suurema tähelepanu osaliseks nn „valge orjuse“ vastase liikumise abil, millega sooviti peatada valgete tüdrukute ja naiste tahtevastast ärakasutamist prostitutsioonis 19.sajandi lõpus ja 20.sajandi alguses. 1904.a loodi konventsioon valge orjuse peatamiseks, 1927.a muudeti terminoloogiat ning edaspidi võideldi naiste ja laste inimkaubanduse vastu.¹⁵

---

¹¹ M. Pajumets, T. Laan. Inimkaubanduse ennetamine: metodoloogia tööks noortega. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon. Tallinn: 2005, lk 29.

¹² Unicef Eesti. Inimkaubandus. Arvutivõrgus: <http://www.unicef.ee/page/46>, 09.01.2013.

¹³ Timeline of Human Trafficking, Rutgers University. Campus Coalition Against Trafficking. Arvutivõrgus: <http://www.eden.rutgers.edu/~yongpatr/425/final/timeline.htm>, 09.01.2013.

¹⁴ D. P. Forsythe. Encyclopedia of Human Rights. New York: Oxford University Press 2009, lk 463-467.

¹⁵ K. Kangaspunta. A Short History of Human Trafficking - Freedom from Fear Magazine. Arvutivõrgus: http://www.freedomfromfearmagazine.org/index.php?option=com_content&view=article&id=99:a-short-history-of-trafficking-in-persons&catid=37:issue-1&Itemid=159, 09.01.2013.

1.2 Inimkaubanduse põhjustajad

Inimkaubandust võib vaadelda kui rahvusvahelist turgu, kus eksisteerivad pakkumine ja nõudlus.

Pakkumise üheks suurimaks põhjustajaks loetakse majanduslikke tegureid nagu vaesus ja tööpuudus – paljud ohvrid tulevad vaesetest piirkondadest ning jäävad uskuma lubadusi töölesaamisest, haridusest ja muudest võimalustest, mida kaubitsejad pakuvad. Kerge on meelitada lapsi, kes on veel sotsiaalselt ja vaimselt ebaküpsed. Samuti on inimkaubanduses suur osa jõukatel ühiskondadel ja tööstustel, kes saavad tulu tänu odavale tööjõule arenguriikides. Oma osa on ka informatsioonipuudusel teatud maailma piirkondades, kus inimesed ei saa ohtudest teadlikuks, samuti sõdad, looduskatastroofidel ja poliitiliselt ebastabiilsetel ühiskondadel.¹⁶

Rasked ühiskondlikud olud panevad inimesi igal võimalusel tööd otsima, olgu see kuitahes kahtlane või kaugel. Seda on jõudsalt hoogustanud inimeste liikumisvabaduse kasv, lääneriikides pakutavate võimaluste ja sealse elustandardi idealiseerimine, majanduse globaliseerumine, kiired muutused ülemaailmsel tööjõuturgudel, info- ja muu tehnoloogia areng, meelelahutus- ja seksitööstuse ning odava tööjõu nõudluse kasv, samuti rahvusvahelise legaalse ja illegaalse migratsiooni intensiivistumine.¹⁷

Nõudlus koosneb sagedamini tööandjate nõudlusest odava tööjõu järele, tarbijate nõudlusest odavate toodete järele, perede nõudlusest majapidamistöõde tegijate ja teenijate järele ning klientide nõudlusest seksuaalsete teenuste järele. Samuti on olulisteks osadeks kolmandad osapooled, kes protsessis osalevad: värbajad, agendid, transportijad ja muud mistahes teadlikult inimkaubandusest osavõtjad isikud, kes teenivad sellega tulu.¹⁸

Seega ei ole inimkaubanduse põhjused pelgalt ühekülgsed ning tulenevad maailmas valitsevast tööpuudusest, vaesusest, sotsiaalsest ebavõrdsusest, nõudlusest – need faktorid on

---

¹⁶ G. Routhier. Understanding The Demand for Human Sex Trafficking: A Study of Attitudes Regarding the Commercial Sex Industry. Social Work Thesis. Providence College: 2007, lk 6-8. Arvutivõrgus: http://digitalcommons.providence.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=socialwrk_students, 03.01.2013.

¹⁷ S. Cameron, E. Newman (koost). Trafficking in Humans: Social, Cultural and Political Dimensions. Tokyo: United Nations University Press 2008, lk 21-31.

¹⁸ Human Trafficking: Redefining Demand. The Mekong Challenge. International Labour Organisation, lk 4-5. Arvutivõrgus: <http://www.oit.org/public/english/region/asro/bangkok/child/trafficking/downloads/demand.pdf>, 03.01.2013.

aga maailmas juba aastasadu eksisteerinud. Meie ajastul annab olulise mõõdme just globaliseerumine – vabad turud, vaba liikumine, riigi sekkumise piiratus, samuti sõjad ja katastroofiolukorrad aitavad kaasa inimkaubanduse hoogustumisele. Raha liikumise kiirus üle maailma lihtsustab inimkaubitsejate rahapesuskeeme ning suurenenud kaupade liikuvus muudab nende kontrollimise raskeks.¹⁹

1.3 Inimkaubanduse ohvrid

Üks olulisimaid põhjuseid, miks inimkaubanduse vastu võitlemist eriliselt tähtsaks peetakse, on selle ohvrite eriline profiil. ÜRO narkootikumide ja kuritegevusega võitlemise osakonna (edaspidi UNODC) 2012.aastal avaldatud raportis inimkaubanduse kohta leiti, et uuritud aastatel 2007-2010 olid ohvriteks valdavalt naised – sõltuvalt aastast 55-60% kogu ohvrite arvust. Alaealiste tüdrukute arv oli 15-20%, alaealiste poiste arv 8-10% ning meeste arv 14-18%.²⁰

Laste kasutamine inimkaubanduses on tõusuteel – kui 2003-2006 oli lapsohvrite teadaolev arv umbes 20%, siis uue raporti kohaselt oli aastatel 2007-2010 see number juba umbes 27%. Suured erinevused on regionaalsel tasandil – kui Euroopa ja Kesk-Aasia riikides on lapsohvrite arv 16%, siis Aafrikas ning Lähis-Ida riikides lausa 68%.²¹

Suur osa ohvritest on migrandid, kes soovivad pääseda vaesusest ja diskrimineerimisest, saada paremaid elutingimusi ning toetada majanduslikult oma perekonda. Nad kuulevad erinevatest allikatest hästtassustatud tööpakkumistest välismaal, kuid kui nad töö asukohariiki jõuavad, ootab neid ees midagi hoopis muud – tööd, mida neile lubati, ei ole olemas, ning nad on sunnitud tegema sellist tööd, millega nad ei oleks iialgi nõus olnud. Tihtipeale on neil võlad, sest nad on laenanud raha, et töö asukohariiki sõita, millega neid samuti kinni hoitakse. Kui need meetmed ei toimi, ähvardatakse ohvreid ning nende perekondi, kasutatakse vägivalda, et ohver ei julgeks põgeneda.²²

---

¹⁹ L. Shelley. Human Trafficking: A Global Perspective. New York: Cambridge University Press 2010, lk 37-38, 40.

²⁰ Global Report on Trafficking in Persons 2012, lk 9-10 (viide 4).

²¹ *Ibid.*

²² Human Trafficking. Anti-Slavery. http://www.antislavery.org/english/slavery_today/trafficking.aspx, 03.01.2013.

Vaadeldes inimkaubanduse ohvrite profiili, nähtub, et ohvriteks satuvad ühiskondlikult väga haavatavad isikud – lapsed ja sotsiaalselt kehvemas olukorras olevad inimesed. Lisades siia ka inimkaubanduse ohvrite suure üldarvu, saame suure hulga inimesi, keda kasutatakse ära äärmiselt julmas äris ning kes vajaksid erilist kaitset riikide poolt.

1.4 Inimestega kaubitsejad

Oma profiil on ka kaubitsejatel, kes tihtipeale suudavad luua hästitoimivaid võrgustikke konkreetsete lülide ja tööjaotustega, vältimaks avastamist ametivõimude poolt.

UNODC raporti kohaselt on inimkaubanduse läbiviijatena süüdistatud ja/või süüdi mõistetud isikute üldarvust 2/3 mehed (50 riigi andmetel, vahemikus 2007-2010). Kuigi meestel on suur osakaal, on sellise kuritegevuse puhul ka naiste osalus kõrgem kui mõne muu kuritegevuse puhul, st inimkaubanduses on naised väga aktiivsed. Statistilised analüüsid on näidanud, et naised osalevad sagedamini alaealiste tüdrukutega kaubitsemises, eriti värbamise etapis, tegutsedes madalamal positsioonil kui mehed ning evides suuremat riski saada paljastatud.²³

Erakordne on aga naiste osalus Ida-Euroopas ning Kesk-Aasias - üle ¾ süüdimõistetud inimkaubandusega tegelevatest inimestest olid naised.²⁴ Inimkaubitsejad võivad seega olla nii mehed kui ka naised. Ohvri värbamise juures - kuna ohvrid on enamasti naised ja tüdrukud - võib naissoost värbaja tunduda hoopis usaldusväärsem kui meessoost värbaja.²⁵

Inimkaubitsejad võivad olla seotud kõrgelt organiseeritud rahvusvaheliste kriminaalvõrgustikega, kodumaiste võrgustikega, tegutseda nn perefirmana või hoopis üksi. Nad võivad olla mõne asutuse, nt tehase, massaažisalongi, baari, farmi, ehitusfirma jms juhid.²⁶

Seega ei ole inimkaubandusega tegelejad pelgalt keskpärased kriminaalid, vaid põhjalikult läbi mõeldud tegevusplaanide ja organiseeritud võrgustike abil tulu teenivad „ärimehed“.

---

²³ Global Report on Trafficking in Persons 2012, lk 10-11 (viide 4).

²⁴ *Ibid.*

²⁵ The Traffickers. The No Human Trafficking Project. Arvutivõrgus: <http://thenoproject.org/english/trafficking/the-traffickers>, 03.01.2013.

²⁶ *Ibid.*

1.5 Inimkaubanduse vormid

Et inimkaubanduse sisust parem ülevaade anda, tuleb siinkohal välja tuua selle levinuimad vormid maailmas. Valdavateks vormideks on inimkaubandus seksuaalsel eesmärgil ning sunniviisilise tööjõu kasutamise eesmärgil, kuid leidub ka vähem esinevaid viise nagu elunditega kaubitsemine, kerjusele või kuritegevusele sundimine.

1.5.1 Inimkaubandus seksuaalsel eesmärgil

UNODC andmetel on maailmas levinuimaks liigiks just inimeste seksuaalne eksploatatsioon ehk inimkaubandus seksiäris. Euroopas ja Kesk-Aasias moodustas aastatel 2007-2010 seksuaalne eksploatatsioon 62% kogu inimkaubandusest, mistõttu on see liik ka enim tähelepanu saanud.²⁷

15 riigi seas tehtud erinevad uuringud vahemikus 1994-2010.a on näidanud, et Soomes ja Norras on seksuaalseid teenuseid kasutanud 10-13% meestest, Ameerika Ühendriikides 15-20% ning Tais ja Kambodžas 60-80% meestest.²⁸ Nõudlus seksuaalsete teenuste järele on küllaltki suur.

Kui inimest on sunnitud või petetud osalema prostitutsioonis või teda hoitakse tahtevastaselt prostitutsioonis, on tegemist inimkaubandusega seksuaalsel eesmärgil. Tihtipeale hoitakse ohvreid nn „võlas“ – naised ja tüdrukuid sunnitakse osalema prostitutsioonis nii kaua, kuni nende „võlg“ on tasutud. Võla all mõeldakse enamasti nende värbamise, transpordi, elamise jms kulusid, mis tuleb kaubitsejatele tagasi maksta.²⁹

Eriti jöhker on aga laste kasutamine inimkaubanduses seksuaalsel eesmärgil – see võib toimuda siseriikliku või rahvusvahelise prostitutsiooni vormis, kommertsiaalse seksuaalse ärakasutamise vormis, näiteks lapspornoograafia valmistamises, samuti seksiturismina –

---

²⁷ Global Report on Trafficking in Persons 2012, lk 11 (viide 4).

²⁸ Percentage of Men (by Country) Who Paid for Sex at Least Once: The Johns Chart. Arvutivõrgus: <http://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=004119>, 10.01.2013.

²⁹ Major Forms of Trafficking in Persons. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. U.S Department of State. Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2009/123126.htm>, 03.01.2013.

inimesed reisivad oma päritoluriigist, kus laste seksuaalne ärakasutamine on enamasti keelatud, sihtriiki, kus nad saavad sellega vabalt tegeleda.³⁰

1.5.2 Inimkaubandus sunniviisilise tööjõu kasutamise eesmärgil

UNODC andmetel moodustab sunniviisilise tööjõu kasutamine kogu inimkaubandusest 36%, mis aga tegelikkuses on suure tõenäosusega palju levinum.³¹ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (edaspidi ILO) andmetel on aga just see inimkaubanduse liik maailmas kõige levinum.³² Taaskord tuleb rõhutada, et inimkaubanduse varjatud iseloomu ning avastamise keerukuse tõttu ei ole võimalik andmetes täit tõe peegeldada. Kindel on aga see, et seksuaalse ärakasutamise kõrval on sunniviisiline tööjõud teine oluline ja raske inimkaubanduse vorm.

Sunniviisilise tööjõu kasutamine võib toimuda näiteks siis, kui tööandja kasutab ära seaduselinki või puudusi korrakaitstes, et haavatavaid töötajaid ära kasutada. Haavatavus tuleneb eelkõige kõrgest tööpuudusest, hariduse puudumisest, vaesusest, kuritegevusest, diskrimineerimisest, korruptsioonist ning kultuurilisest praktikast tööjõu kasutamise osas. Eriti haavatavad on immigrandid ning naised ja lapsed, sest neid võidakse lisaks ka seksuaalsel eesmärgil ära kasutada.³³

Enamasti tehakse sunniviisilist tööd teatud karistuse saabumise võimalikkuse tõttu tööandja ähvardusel enamjaolt maaviljelusvaldkonnas, samuti ehituses, kaevetöodes, tootmisvaldkonnas jpm. ILO andmetel on 20,9 miljonit inimest üle maailma sunniviisilises töös, 10% neist teevad seda aga otseselt riigi või sõjaväe käsul Birmas, Põhja-Koreas ja Hiinas.³⁴

Üheks levinumaks vormiks on „võlavangis“ hoidmine, kus inimene peab tööandjale tööd tegema, et oma väidetav võlg ära maksta – seda tihtipeale 7 päeva nädalas olematu tasu eest. Võlgadeks võivad olla kõik asjad – laenatakse raha, et aidata perekonnaliiget, kes on

---

³⁰ *Ibid.*

³¹ Global Report on Trafficking in Persons 2012, lk 11 (viide 4).

³² Major Forms of Trafficking in Persons (viide 29).

³³ *Ibid.*

³⁴ Forced Labour. Anti-Slavery. http://www.antislavery.org/english/slavery_today/forced_labour.aspx, 03.01.2013.

haigestunud, samuti siis, kui keegi abiellub jne. Eriti levinud on see Kagu-Aasias, kus valitsevad nn kastisüsteemid ja võlad pärandatakse põlvkondade kaupa edasi ning nii töötataksegi perekonniti rasketes tingimustes.³⁵

Samuti on väga levinud lastest koduabilised ehk teenijad. Umbes 60% lapsteenijatest üle maailma töötavad Aasia kodudes (1,5 miljonit last Indoneesias ning 1 miljon Filipiinidel), tasuta või sümboolse summa eest. Neil puudub sotsiaalne kaitse, nad on oma perekonnast eraldatud, neid võidakse seksuaalselt ära kasutada, nad töötavad väga pikki tunde päevas tehes kõikvõimalikke majapidamistöid, neile ei anta haridust ning tihtipeale koheldakse neid alandavalt. Põhjuseks on jällegi vaesus – vanemad saavad oma lapsi jõukamate perekondade juurde tööle, lootes, et nii saab laps paremad elamistingimused ning tal on võimalik endale ja perele raha teenida.³⁶

Lapstööjõu kasutamine on samuti inimkaubanduse osa, ILO andmetel on maailmas 215 miljonit lapstöölist vanuses 5-17 aastat, nendest pooled töötavad laste jaoks eriliselt ränkadel töökohtadel. Enamasti tähendab see täistööaega, ohtlikke töötingimusi, allutatust füüsilisele ja verbaalsele ärakasutamisele, vähest tasu või tasuta tööd, elamist tänavatel või muudes äärmiselt halvades oludes. Hariduse kättesaamatus tähendab, et sellisest vaesuseringist ei ole neil lastel võimalik pääseda.³⁷

Tundub, et inimeste ärakasutamine sunniviisilise tööjõu kasutamise eesmärgil on suuresti seotud ka kultuuriliste erinevustega. Kus ühiskondlikud lõhed vaeste ja rikaste vahel on suured, seal leidub ka rohkem ärakasutamist – jõukamatel inimestel on head võimalused odava tööjõuga äri ajada või kodu majandada, vaesematel inimestel on see tihtipeale ainus võimalus üldse mingisugust tulu teenida, kuna inimesi on palju, ent tööd vähe. Eriti paistavad siin silma Aasias paiknevad ühiskonnad, kus inimõiguste austamise traditsioonid ei ole veel korralikult juurdunud nagu läänemaailmas. Ehk just seetõttu toimivadki seal siiani sellised „tööturusuhted“. Loomulikult on oma roll mängida ka läänemaailmal, kust tuleb peamine nõudlus odavate toodete järele.

---

³⁵Bonded Labour. Anti-Slavery. Arvutivõrgus: http://www.antislavery.org/english/slavery_today/bonded_labour.aspx, 03.01.2013.

³⁶Child Domestic Work. Anti-Slavery. Arvutivõrgus: http://www.antislavery.org/english/slavery_today/child_domestic_work.aspx, 03.01.2013.

³⁷ Siia alla võib tuua ka lapsõdurite kasutamise kui inimkaubanduse osa. Vt: Child Labour. Anti-Slavery. Arvutivõrgus: http://www.antislavery.org/english/slavery_today/child_labour.aspx, 03.01.2013.

1.5.3 Muud inimkaubanduse vormid

Muud inimkaubanduse vormid (5-8 %) on küll eelpooltoodutest vähemesinevad, kuid siiski mainimist väärt. Esiteks võib inimkaubandus veel toimuda ka organite eemaldamise äri vormis. Organidoonorlus on tänapäeva meditsiinis tavaline praktika - elundite siirdamine on kõige parem lõppjärgus neerupuudulikkuse ravimeetod ning maksa, kopsude ja südame lõppjärgus puudulikkuse korral on see ainus kättesaadav ravimeetod. Praegu on Euroopas ootenimekirjades ligi 40 000 patsienti. See tähendab, et elunditest on suur puudus ning neid, kes ei jõua oma järjekorda siirdamiskirjas ära oodata, on palju – suremus südame, maksa või kopsu siirdamist oodates on tavaliselt 15–30%. Rahvusvahelised kuritegelikud ühendused on avastanud elundite pakkumisest ja nõudlusest tekkinud tulusa lõhe, avaldades äärmises vaesuses elavatele inimestele survet nende elundite müümiseks.³⁸

See ongi siirdamisturism – elundidoonor pärineb enamasti arengumaalt, viletsatest elutingimustest, tema elund aga siirdatakse heaoluühiskonnale kodanikule. Mõnes Aafrika riigis on kasutusel ka *muti* praktika – ravijate poolt kasutatav traditsiooniline meditsiin, milles rituaalide läbiviimiseks on tarvis inimorganeid. Sellest lähtuvalt toimub organite eemaldamise äri teatud määral Aafrikas, 8 juhul on ka Euroopa riigid teavitanud sellistest inimkaubanduse juhtumitest.³⁹

Inimkaubandus võib tähendada ka kerjamisele sundimist, abiellumisele sundimist ja kuritegevusele sundimist. Teateid selliste tegevuste kohta esineb harvem.⁴⁰

1.6 Inimkaubanduse tagajärjed

Oluline on pöörata tähelepanu sellele, kuidas inimkaubandus mõjutab oma miljoneid ohvreid, kelleks on enamasti naised ja lapsed – haavatavas seisundis vaesuse, tööpuuduse, hariduse puudulikkuse jpm tõttu. Alljärgvalt esitatud tagajärjed näitavad, miks on tähtis sellise kuritegevuse vastu võidelda.

---

³⁸ Euroopa Liidu Komisjoni Teatis. Elundidoonorlus ja elundite siirdamine: poliitikameetmed EL-i tasandil, KOM(2007) 275 lõplik. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0275:ET:NOT>, 10.01.2013.

³⁹ Global Report on Trafficking in Persons 2012 (viide 4), lk 35, 39, 57.

⁴⁰ *Ibid*, lk 12

Inimkaubandusel on ohvritele nii füüsiline kui ka vaimne mõju, põhjustades erinevaid terviseprobleeme, mis tulenevad ebainimlikest elu- ja hügieenitingimustest, ebapiisavast toitumisest, ohtlikest töötingimustest, samuti jõhkratest füüsilistest ja emotsionaalsetest rünnetest kaubitsejate poolt. Meditsiiniline abi on enamasti kättesaamatu, eriti ennetav abi - füüsilised terviseprobleemid avastatakse sageli juba kriitilises faasis, ning abi osutab tavaliselt kaubitseja poolt palgatud ebakvalifitseeritud ja hoolimatu isik.⁴¹

Sagedasemad terviseprobleemid: seksuaalsel teel levivad haigused nagu HIV, AIDS ja hepatiit; vaagnavalud, urineerimisraskused; rasedused; viljatus kroonilistest väljaravimata seksuaalsel teel levivatest haigustest; infektsioonid ohtlike meditsiiniliste võtete tagajärjel ebakvalifitseeritud isiku poolt; kroonilised selja-, kuulmise-, südame-veresoonkonna või hingamisprobleemid tulenevalt pikkadest päevadest ohtlikes töötingimustes; alatoitumus ja tõsised probleemid hammastega, eriti laste puhul, kes tihti kannatavad kasvu peatumise ja kehvade või mädanevate hammaste käes; nakkushaigused; avastamata haigused nagu diabeet ja kasvajakasv; füüsilised vigastused ning sõltuvusprobleemid.⁴²

Psühholoogilised mõjud ei ole vähem olulised. Ärevus, unetus, depressioon, post-traumaatiline stressisündroom ning kalduvus enesetapule on tavalised nähtused.⁴³ Ka lastel võivad tekkida tõsised emotsionaalsed probleemid: erinevad psühholoogilised haigused nagu ärevushäired, depressioon, käitumishäired, samuti agressiivsus ning pöördumine prostitutsiooni poole hilisemas elukäigus.⁴⁴

Kõik eelpool nimetatud mõjud ja terviseprobleemid annavad põhjust inimkaubandusega võitlemiseks ning üha tulemuslikumate rahvusvaheliste ja siseriiklike meetmete kasutuselevõtmiseks, et takistada miljonite inimeste kannatusi, millesse langemist nad ei ole ära teeninud ning mille pealt kurjategijad suuri summasid teenivad.

---

⁴¹ Human Trafficking - Medical effects on victims. Article for Medical Journal – FORUM. Euroopa Komisjon. Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/download.action;jsessionid=9hQXRQhKLPY2jnrhrmFdJIFvtQp2bttnQG7HMQ2b2wtT115nbtbv!-656776111?nodePath=%2FNational+Info+Pages%2FIreland%2F5.+RESOURCES%2F5.3+Reports%2F5.3.2+Other+reports+and+publications%2FForum+Magazine+on+Medical+Effects.pdf&fileName=Forum+Magazine+on+Medical+Effects.pdf&fileType=pdf>, 03.01.2013

⁴² *Ibid.*

⁴³ Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000: Trafficking in Persons Report (2005), lk 14 ja 49. U.S. Department of State. Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/documents/organization/47255.pdf>, 03.01.2013.

⁴⁴ Y. Rafferty. The Impact of Trafficking on Children: Psychological and Social Policy Perspectives - Child Development Perspectives. Volume 2, Number 1. Pace University: 2008, lk 14-15. Arvutivõrgus: http://thectrp.files.wordpress.com/2008/09/ht_impact_on_children_41081.pdf, 03.01.2013.

2. INIMKAUBANDUS RAHVUSVAHELISES ÕIGUSES

Juba 4.novembri 1950.aasta inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sisaldus keeld pidada kedagi orjuses või sunduses ning keeld nõuda kelleltki sunniviisilist või kohustuslikku töötamist.

Euroopa Liidu Nõukogu vaatleb inimkaubandust kui ühte maailma kõige tõsisemat kuritegu, rasket inimõiguste rikkumist, orjuse tänapäevast vormi ning äärmiselt tulusat äri organiseeritud kuritegevuse jaoks.⁴⁵

Inimkaubanduse piiriülene ja jõhker iseloom ning suurem teavitustöö erinevate organisatsioonide poolt viimasel aastakümnel on eriliselt aktiveerinud rahvusvahelise kogukonna võitluseks sellise kriminaalse nähtuse vastu. Käesoleva töö kirjutamise ajal tegutsevad institutsioone ja organisatsioone, mis otseselt inimkaubanduse probleematikaga tegelevad, on mitmeid. Olulisimad on siinkohal ÜRO ja selle allüksus UNODC, Euroopa Nõukogu, Euroopa Liit, Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO), Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon ning Euroopa Koostöö- ja Julgeolekuorganisatsioon (OSCE). Nende organisatsioonide eestvedamisel on võetud ette mitmeid samme, loodud õigusakte, mille eesmärgiks on tõhustada inimkaubandusevastast võitlust rahvusvahelisel tasandil, parandades riikidevahelist koostööd ning ühtlustades õiguslikke regulatsioone selles vallas, samuti pannes riikidele kohustuse viia oma õiguskord vastavusse rahvusvahelistes õigusaktides nimetatud regulatsioonidega ning andes muid soovitusi, kuidas olukorda riigisiselt parandada. Käesoleva magistritöö seisukohast on oluline tutvustada rahvusvahelist õigust inimkaubanduse vallas, sest see annab raamistikku Eesti inimkaubandusealasele õigusele ning rajab aluse töös esitatud põhiküsimustele vastamiseks järgmises peatükis.

Alljärgnevalt on toodud välja olulisimad rahvusvahelised õigusaktid, mis käsitlevad inimkaubandust. Nende põhjal võib öelda, et rahvusvahelisel tasemel on õiguslikus regulatsioonis jõutud teatud küpsusastmeni – on olemas inimkaubandust mitme külje pealt käsitlevad õigusaktid, alustades vanematest ja üldsõnalisematest, lõpetades uuemate õigusaktidega, mis sisaldavad konkreetseid ja põhjalikke kohustusi ja soovitusi. Üha rohkem

---

⁴⁵ Euroopa Liidu Nõukogu 2009: Ettepanek: Seletuskiri: Nõukogu raamotsus, milles käsitletakse inimkaubanduse ennetamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK. KOM (2009) 136 lõplik. 2009/0050 (CNS).

on hakatud kuritegevusevastase võitluse kõrvalt tähelepanu pöörama just ohvrite tuvastamisele, kaitsele ning abistamisele. Suurem töö on seega edaspidi vaja teha riikidel ja valitsustel, et aastatega väljatöötatud nõudeid ka vajalikul tasemel järgida, vastasel juhul jääb inimkaubandusealane võitlus poolikuks ning ebaefektiivseks. Õigusaktides sätestatu peab kajastuma ka riikide poliitikas ja otsustes.

2.1 ÜRO Palermo protokoll

Kuigi esimene inimkaubandust temaatikat puudutav õigusakt võeti vastu juba 1989.aastal ÜRO lapse õiguste konventsioonina, millega püüti kaitsta lapsi seksuaalse ärakasutamise ja seksuaalse kuritarvitamise kõikide vormide eest, loetakse esimeseks inimkaubandust kõikehõlmavaks rahvusvaheliseks aktiks just Palermo protokoll. Protokoll jõustus 25.detsembril 2003.aastal, Eestis toimus ratifitseerimine 12.mail 2004.aastal. Hetkel on protokollile alla kirjutanud 117 riiki.⁴⁶

Palermo protokollis preambulist võib tuvastada selle eesmärgi: luua ühtne õigusakt, sest selle puudumise tõttu ei ole inimkaubandusest ohustatud isikud seni olnud küllaldaselt kaitstud. See protokollis koostajatel ka õnnestus. Protokollis deklareeritakse, et „/.../ naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse vastu võitlemiseks peavad ohvrite päritolu-, transiidi- ja sihtriigid tõhusas kootöös rakendama abinõusid kaubitsemise ärahoidmiseks, kauplemise karistamiseks ning kauplemise ohvrite kaitsmiseks, mis esmajoonel tähendab kaitsta rahvusvaheliselt tunnustatud inimõigusi; /.../.“

Artikkel 3 sätestab: „Inimkaubandus tähendab isiku eksploatamiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel. Eksploatatsioonina käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul

---

⁴⁶ United Nations Treaty Collection. Members, status at 03.01.2013. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Arvutivõrgus: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en, 03.01.2013.

viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist.“

Protokolli järgi ei ole inimkaubanduse ohvri nõusolek eelpoolnimetatud tegevuseks oluline, samuti ei ole oluline ülaltoodud viisil inimkaubanduse toimepanemine, kui tegemist on lapse ekspuuteerimiseks tema värbamise, vedamise, üleandmise, majutamise või vastuvõtmisega.

Protokollist tuleneb sellega liitunud riikidele mitmeid kohustusi. Liikmesriikidel on kohustus võtta seadusandlikke ja muid meetmeid, et kriminaliseerida art 3 nimetatud tegevus, kui see on toime pandud tahtlikult, katse staadiumis, kaasaaidates, kuriteo organiseerimise või sellele kihutamisega. Tuleb kavandada strateegiaid, väljaõpet, arendada uuringuid ja tõhustada teabevahetust. Samuti on kohustuseks tõhustada kahe- või mitmepoolset koostööd tehes seadusandlikke meetmeid, nagu hariduses ning sotsiaal- ja kultuurivaldkonnas, et vähendada nõudlust, mis soodustab inimkaubandusele viivat naiste ja laste ning muude isikute igal viisil ekspuuteerimist. Lisaks on protokolliosalisel õigus muuta piirikontroll inimkaubanduse ärahoidmise või avastamise huvides võimalikult tõhusaks, võttes seadusandlikke või muid meetmeid, et võimalikult tõhusalt tõkestada veottevõtjate käitatavate sõidukite kasutamist inimkaubanduse toimepanemisel.

Seega on Palermo protokolliga esmakordselt sätestatud inimkaubanduse definitsioon, mis hõlmab nii prostitutsiooni kui ka teisi inimkaubanduse liike nagu tööorjus ja elundite eemaldamine. Positiivne on see, et ohvri nõusolek ei välista inimkaubanduse kuriteokoosseisu. Palermo protokollil miinuseks võib tuua asjaolu, et kuna protokoll on loodud täiendamaks rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsiooni, siis tõlgendatakse seda selle konventsiooni raamides, st art 5 järgi kohaldatakse seda art 4 nimetatud kuriteo suhtes juhul, kui selle on toime pannud rahvusvaheline organiseeritud kuritegelik ühendus. Tegelikuses on aga inimkaubandust võimalik toime panna ka üksi, väljaspool organisatsiooni tegutsedes ning ühe riigi siseselt. Kuigi Palermo protokolliloomisel üritati hõlmata võimalikult laia käsitlust inimkaubandusest, leidis sellel siiski puudusi, mida järgnevatel aastatel loodud õigusaktidega parandada püüti. Siiski on protokollil oluline koht rahvusvahelises õiguses, olles esimene õigusakt, mis probleemi nii konkreetselt ja võimaluste kohaselt detailselt käsitlemisele võttis, andes hea aluse järgnevatele regulatsioonidele.

2.2 Euroopa Nõukogu inimkaubanduse vastu võitlemise konventsioon

Euroopa Nõukogu on inimkaubandusevastases võitluses aktiivne juba alates 1980.aastatest. Ministrite Komitee on vastu võtnud kaks soovituslikku dokumenti, Parlamentaarne Assamblee on aastate jooksul koostanud 8 strateegiliste soovitustega dokumenti.⁴⁷ 1.veebruari 2008.aastal jõustus aga Euroopa Nõukogu inimkaubanduse vastu võitlemise konventsioon, mille on praeguseks hetkeks ratifitseerinud 39 Euroopa Nõukogusse kuuluvat riiki. Eesti on küll alla kirjutanud, kuid konventsioon on siiani ratifitseerimata.⁴⁸

Tegemist on esimese Euroopa lepinguga selles vallas. Euroopa Nõukogu pidas oluliseks luua õiguslikult siduv akt, mis läheks kaugemale soovitustest ja spetsiifilistest tegudest. Konventsiooni eesmärgiks on ohvrite ja nende õiguste kaitse, samuti inimkaubanduse tõkestamine, inimkaubitsejate süüdistamine.⁴⁹ Seega üritati luua oluliste edasiarengutega õigusakti inimkaubandusevastase võitlemise soodustamiseks pärast Palermo protokollit.

Konventsiooni artikkel 4 kopeerib sisuliselt Palermo protokollis sisalduvat inimkaubanduse definitsiooni, seega on püsinud ühtne arusaam selle kuriteo sisust. Artikkel 18 sätestab kohustuse kriminaliseerida art 4 nimetatud tegevus. See tegevus peab koosnema mitmest art 4 nimetatud elementidest, mitte eraldivõetuna ühest elemendist, nt lihtsalt prostituudina kasutamine. Samuti on oluline, et see tegevus oleks tehtud tahtlikult ning ärakasutamise eesmärgil. Samuti on inimkaubanduse koosseis täidetud juba siis, kui ohver on sellistele tegevustele allutatud, olemata veel ärakasutatud. Kriminaliseerida tuleb sarnaselt Palermo protokollile ka kaasaitamine, katse ning kuriteole kihutamine.

Artikkel 19 annab liikmesriikidele soovitusel kaaluda inimkaubanduse ohvrite teenuste teadliku kasutamise kriminaliseerimist. Selle sätte peamiseks põhjuseks oli soov vähendada nõudlust selliste teenuste vastu. Näiteks võib selle sätte alusel olla kriminaalkuritegu see, kui äriomanik kasutab oma firma heaks teadlikult nn kaubitsetud isikuid, kuid ei ole ise inimkaubanduse protsessis osalenud – sellisel juhul ei oleks äriomanik süüdi

---

⁴⁷ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Historical Background. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Convntn/FSAction_en.asp#TopOfPage, 03.01.2013.

⁴⁸ Treaty Office. Council of Europe. Liitunud liikmesriigid 3.01.2013 seisuga. Arvutivõrgus: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?CL=ENG&CM=&NT=197&DF=&VL=>, 03.01.2013.

⁴⁹ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Introduction. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Convntn/FSCov_en.asp#TopOfPage, 03.01.2013.

inimkaubanduses, vaid artikkel 19 järgi nende ohvrite teadliku kasutamise eest, samuti võiks selle sätte alusel olla süüdi ka klient, kes kaubitsetud inimeste teenuseid teadlikult kasutab.

Keeruliseks võib osutuda tõendamiskoormis – kuidas tõendada, et isik oli teadlik? See võib saada ainsaks komistuskiviks antud regulatsiooni puhul, kuigi mõnel juhul saab teadlikkuse tuletada ka objektiivsetest asjaoludest, näiteks “pidi teadma“ konstruktsiooni sissetoomisega. Artiklis 19 nimetatu on aga soovituslik meede liikmesriikidele kaalumiseks. Käesolevas töös käsitletakse seda lähemalt riigisisese õiguse raames.

Teine säte, mida Palermo protokollis ei leidu, on juriidiliste isikute vastutus. Artikkel 22 kohustab liikmesriike vastu võtma regulatsiooni, mis sätestaks vastutuse, kui juriidilise isiku juhtiv organ või isik paneb teadlikult toime art 4 kuriteo, tegutsedes juriidilise isiku kasuks. Liikmesriik võib valida, kas kohaldada kriminaal-, administratiiv- või tsiviilvastutust.

Artikkel 23 kohustab riike vastu võtma seadusi, et karistused inimkaubanduse eest oleksid efektiivsed, proportsionaalsed ja teistelegi hoiatuseks. Üheks selliseks karistuseks peaks kindlasti olema vabadusekaotus, sest selle olemasolul on võimalik kurjategijaid ka teise riiki välja anda.

Kurjategija väljanõudmine vajab aga iga kord eraldi otsustust pädeva riigiasutuse poolt – väljaandmise võimalus ei tähenda iga juhtumi puhul kindlasti kohe väljaandmise palve esitamist riigi poolt. Teatud asjaoludel, näiteks kui tegemist on kergemat laadi kuriteoga, ei ole ilmselt mõistlik hakata väljanõudmismenetlust läbi viima. Oluline on siinkohal just see, et vajadusel on riikidel olemas võimalus kurjategijat välja nõuda.

See säte on loodud lihtsustamaks riikidevahelist koostööd – inimkaubandus on tihtipeale rahvusvahelise iseloomuga, mistõttu ühe riigi kodanik võib selle toime panna teises riigis ning seejärel naasta päritoluriiki või vastupidi. Väljaandmise Euroopa konventsiooni art 2 järgi on väljaandmisprotseduur võimalik juhul, kui sellise kuritegevuse karistuseks on mõlemas riigis kindlasti vabadusekaotus.

Inimkaubanduse konventsiooni art 24 sätestab raskendavad asjaolud: kuriteo toimepanemisel tahtlikult või raske hooletusega ohustati ohvri elu; kuritegu pandi toime alaealise vastu; kuritegu pandi toime avaliku võimu poolt; kuritegu pandi toime kriminaalse organisatsiooni tegevuse raames.

Ohvrite kaitse seisukohalt on oluline ka art 26, mis rõhutab, et võimalusel, kooskõlas rahvusliku õigussüsteemiga, tuleks ohvrite mitte võtta kriminaalvastutusele nende illegaalses tegevuses osalemise tõttu.

Seega on kõnealune konventsioon oluline edasiarendus Palermo konventsioonist, nimetades detailselt kohustusi, mida ja kuidas siseriiklikult sätestada, pakkudes välja ka lisavõimalusi riikidele kaalumiseks. Sätestati juriidiliste isikute vastutus, pakuti välja inimkaubanduse ohvrite teenuste tarbimise või töö kasutamise kriminaliseerimise idee, samuti tehti ettepanek ka sanktsiooni osas – see peaks kindlasti olema vangistus. Selliselt üritati luua võimalikult põhjalik ja kõikehõlmav dokument inimkaubandusealases võitluses, mis oleks Palermo protokollist sammu võrra ees.

2.3 Euroopa Liidu Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/36/EL

Euroopa Liidu Nõukogu 19. juuli 2002. a raamotsus 2002/629/JSK inimkaubanduse vastu võitlemise kohta tõi kasutusele ka kerjamise ja ebaseadusliku tegevuse kui ärakasutamise viisid inimkaubanduse koosseisus⁵⁰. 2011.aastal asendati raamotsus direktiiviga 2011/36/EL (edaspidi EL-i direktiiv või inimkaubanduse direktiiv), mis hõlmab võimalikult laia inimkaubanduse mõistet ja mida võib hetkel Euroopa Liidu raames olulisimaks inimkaubandusealaseks õigusaktiks lugeda. Liikmesriigid peavad direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid siseriiklikku õigusesse üle võtma hiljemalt 6. aprillil 2013.a.

Direktiiv sisaldab haavatava seisundi mõistet, mis tähendab olukorda, kus asjaomasel isikul puudub reaalne või vastuvõetav alternatiiv väärkohtlemisele allumisele. Oluline edasiarendus Palermo protokollist ja Euroopa Nõukogu konventsioonist on asjaolu, et ärakasutamise vormide all ei ole direktiivis sätestatud kitsalt seksuaalne ärakasutamine ja sunniviisiline töö, vaid see hõlmab ka kerjamist, orjust või muid samalaadseid tingimusi, ärakasutamist kuritegelikuks tegevuseks või elundite eemaldamist. Ülejäänud osas on definitsioon sarnane varasemate õigusaktidega.

Samuti on oluliseks edasiarenduseks asjaolu, et direktiiv nimetab artiklis 4 konkreetsed karistusmäärad, mida liikmesriigid peavad oma seadusandluses kehtestama. See tähendab, et

---

⁵⁰ Euroopa Liidu Nõukogu 19. juuli 2002. a raamotsus (2002/629/JSK) inimkaubanduse vastu võitlemise kohta - EÜT L 203, 1.8.2002 (kehtetu).

eesmärgiks on seatud liikmesriikide õiguskordade ühtlustamine inimkaubanduse vallas. Kehtestades teatud sanktsioonipiirmäärad, on võimalik kujundada Euroopa riikide karistusõigust selliselt, et Euroopas valitseks - vähemalt näiliselt - ühtselt range hinnang inimkaubandusealaste kuritegude toimepanemisele. See välistaks olukorra, kus kurjategijad valiksid oma tegevuse jaoks riigi, milles inimkaubandusealane õigus on alles väljakujunemas ning kus ei ole riiklikul tasemel osatud sellele probleemile veel piisavalt suurt ja põhjalikku tähelepanu pöörata – see võib tulla kõne alla näiteks värskest iseseisvaks saanud riikide puhul, kus on olulisemaidki probleeme seoses omariikluse, majanduse jm küsimustega. Kurjategijate jaoks aga ei ole erilist vahet, millises riigis oma „äri“ ajada, sest võib tõdeda, et nõudlus ja pakkumus on olemas igal pool. Seega ahendaksid ühtsed karistumäärad teatud mõttes kurjategijate tegutsemisvabadust.

Samas aga piiratakse sellise ettekirjutusega riigi iseotsustamisõigust ja vabadust kujundada oma õiguskord. See, milles rahvusvahelisel tasemel on üksmeelele jõutud, ei pruugi juba väljakujunenud siseriikliku õigussüsteemiga kokku sobida. Riigiti võivad õiguskorrad olla väga erinevad, sõltuvalt riigi ajaloost, õiguslikest eeskujudest, õiguse arengutest ning ka kuritegevuse laiemast iseloomust ühe riigi piires, mistõttu on selline ettekirjutus üsna julge sekkumine riigi siseõigusesse.

Kehtestatud karistuste piirmäärad artikkel 4 järgi:

- a) Inimkaubanduse toimepanemise eest peab maksimumkaristus olema vähemalt 5 aastat vabadusekaotust;
- b) Kui kõnealune süütegu on toime pandud raskendavatel asjaoludel, peab maksimummäär olema vähemalt 10 aastat vabadusekaotust. Raskendavad asjaolud: süüteoga seati tahtlikult või raske ettevaatamatuse tõttu ohtu ohvri elu; süütegu pandi toime rasket vägivalda kasutades või sellega põhjustati ohvrile eriti suur kahju; süütegu pandi toime ohvri vastu, kes on eriliselt kaitsetu (vähemalt alaealise lapse suhtes); süütegu pandi toime kriminaalse organisatsiooni tegevuse raames. Raskendav asjaolu on ka see, kui süüteo pani toime ametnik oma ametikohustuste täitmisel.

Artikkel 5 võimaldab juriidilise isiku vastutusele võtmist ning pakub samuti välja karistusliigid. Artikkel 7 järgi peavad liikmesriigid võtma kasutusele kõik võimalikud meetmed, et nende kompetentsed asutused oleksid volitatud kinni pidama ja konfiskeerima inimkaubanduse eest saadud tulusid.

Artiklites 11-17 tunnistatakse vajadust mitte põhjustada ohvritele suuremat kahju, kriminaalmenetluse raames tuleb võtta abinõusid, et võimalikult vähe ohvreid teistkordselt traumeerida, nt vältida nende otsesest kokkupuudet kuriteo toime pannud isikutega. Nad peavad saama meditsiinilist, materiaalist ja psühholoogilist abi. Võimalusel ei tohiks ohvreid süüdistada inimkaubanduse tõttu toime pandud tegudes.

Siin võiks nimetada oluliseks sellise võimaluse jaatamist, kuid mitte selle kohustuslikkust iga juhtumi puhul. Inimkaubanduse sisulise toimimise suureks trumbiks on inimkaubitsejate oskus psühholoogiat ja muid inimeste mõjutamisviise ära kasutada, et panna ohvrid tegema seda, mida kaubitsejad tahavad – osaleda inimkaubanduses või selle raames muid kuritegusid toime panna.

Õiguslikult on väga keeruline määrata, millisel juhul ohvrit tõepoolest sunniti midagi tegema nii, et tal ei oleks mitte mingisugust muud vastuvõetavat võimalust jäänud – mõni isik allub kergesti psühholoogilisele mõjutamisele ja ähvardustele, mõni mitte. Kui inimkaubanduse ohver paneb toime mõne kuriteo tunnustele viitava teo, siis tuleks igal juhtumil eraldi välja selgitada, millised olid tema võimalused keelduda teo toimepanemisest ning kuivõrd isikul endal oli võimalik olukorda muuta. On teada juhtumeid, kus inimkaubanduse ohvrist saab ise hiljem inimkaubitseja⁵¹, mistõttu ei tohiks ohvrite puhul kehtida universaalne ettekirjutus, mille kohaselt ei tohiks neid kuriteotunnustega toime pandud tegudes üldse süüdistada.

Kui tuvastatakse, et ohver on inimkaubanduse raames kuritegusid toime pannud, kuid leitakse, et ta ei peaks oma ohvriseisundi ja muude tegurite tõttu selle eest vastutama, siis inimkaubitseja, kes teda kuriteole sundis, peaks vastutama kas kuriteole kihutajana või kihutamise katse eest. See aga kehtiks sellise kihutaja puhul, kes omab ohvri suhtes teatud vajalikku võimu ja kes konkreetselt tema tegusid saab juhtida. Isikud, kes oma tegevusega vaid toetavad inimkaubandust, ei saaks siin vastutada, sest toetajatel puudub vajalik side ohvri ja tema teatud kuriteole kihutamise vahel.

Juhul, kui ohver paneb toime kuriteo inimkaubitsejate vastu, siis võiksid kõne alla tulla hädakaitse ja hädaseisundi instituudid. Kui aga on tegemist nende seaduslike piiride ületamisega, siis tuleks igal üksikjuhul kaaluda asjaolusid, ohvri võimalusi ja ründe olemust. Näiteks, kui ohver tapab põgenemise käigus inimkaubitseja ära, siis võiks ta vastutusest pääseda, kui ta ei ületanud hädakaitse piire. Kui ta oleks aga leebemate vahenditega

---

⁵¹ Global Report on Trafficking in Persons 2012 (viide 4), lk 31.

põgenema pääsenud, tuleks ta teoorias hädakaitse piiride ületamise eest vastutusele võtta, kuid inimkaubanduse ohvri seisundi tõttu tuleks seda siiski veel eriliselt kaaluda. Kindel on aga see, et tahtliku kuriteo toimepanemise karistamise eest ei saa olla võimalik pääseda vaid põhjusel, et isik pani teo toime, olles inimkaubanduse ohver.

Esile tuleks lisaks tõsta ka see, et direktiiv nimetab artiklis 18 eraldi preventsoonina nõudluse vähendamise nagu ka Euroopa Nõukogu konventsioon – liikmesriigid võiksid kaaluda teadlikult ohvrite ja nende teenuste kasutamise kriminaliseerimist.

Nimetatud meede võetigi kasutusele kunagises olulises inimkaubanduse sihtriigis Rootsis, kus alates 1.jaanuarist 1999 on seksuaalsete teenuste ostmine keelatud. Kui rahvusvahelised õigusaktid soovivad riikidel kaaluda teenuste kasutamise kriminaliseerimist juhul, kui teenuse ostja on teadlik sellest, et isik on inimkaubanduse ohver, siis Rootsi kriminaliseeris igasuguse seksuaalteenuste kasutamise, kui seda tehakse vastutasuks raha eest. Põhjuseks toodi prostitutsiooni tugev seos inimkaubanduse ja naiste väärkohtlemisega. Seksi ostmise eest on karistuseks rahatrahv või kuni kuus kuud vangistust. Selle tulemusena oli 2008. aastaks tänavatel toimuv prostitutsioon vähenenud poole võrra, Norras ja Taanis oli see arv aga kolm korda suurem. Kui Norra 1.jaanuaril 2009 samasuguse keelu kehtestas, langes ka seal prostitutsiooni arv dramaatiliselt. Ei ole tõendatud, et sisetingimustes toimuv prostitutsioon oleks seejärel oluliselt tõusnud ning leitakse, et karistumäärasid tuleks veelgi suurendada. Küsimusi tekitavad siiski veel mõningad probleemikohad näiteks süüteo katse tõendamise osas, samuti mõju vabatahtlikele prostituutidele, kellele prostitutsioon oli ametiks ja kelle sissetulekuallikas seetõttu ära kadus.⁵²

2004.aastal avaldas aga Norra Justiitsministeerium raporti, millest nähtub, et Rootsi seksiostu keelu kehtestamisega kaasnes ka erinevaid probleeme. Ligi pooled kriminaalasjad lõpetatakse, sest süüteo toimepanemise tõendamine oli raske – ei suudetud tõendada, et toimus teatud makse tegemine või lubamine, prostituudid keeldusid selliseid tehinguid tunnistamast või ei leitud hiljem klienti üles jpm. Tõsisemaid probleeme on seadus aga tekitanud prostituutidele endile, sest korralikumad isikud ei julge enam teenuseid osta, seda teevad veel vaid nõ ohtlikumad kliendid, tõusnud on vägivald ja kaitsmata seksuaalvahekordade nõudmine. Samuti on seadusel olnud esialgu täiesti ettenägematuid tagajärgi: prostituute teesklevad

---

⁵² The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008. Selected extracts of the Swedish government report SOU 2010:49. Swedish Institute 2010, lk 4-12. Arvutivõrgus: <http://www.government.se/content/1/c6/15/14/88/0e51eb7f.pdf>, 04.01.2013.

naised röövivad klientidelt raha, kliendid aga ei julge sellest politseile teatada, sest kardavad seksioistu või selle katse süüdistust, samuti on juhtunud, et prostituudid pressivad klientidelt pärast teenuse pakkumist veel raha välja, ähvardusega nad seksioistu sooritamise eest üles anda.⁵³

Inimkaubanduse põhjuste uurimise juures juba selgus, et väga suur osa selle toimimises on nõudlusel – kui keegi inimkaubandust ei tarbiks, siis ei oleks sellel võimalik pikemaajaliselt eksisteerida. Teine suur tegur on pakkumus, mille moodustavad majanduslik-sotsiaalselt rasketes oludes elavad inimesed, kes hädasti tööd vajavad. Selge on see, et riikide ühendused ei ole võimelised oma seadusandlusega mõjutama pakkumuse olemasolu – selleks tuleks kaotada vaesus ja muud üleilmsed väljajuurimatud probleemid. Nõudlusega on aga veidi kergem tegeleda, sest seda saab teatud määral õiguslikult reguleerida, nagu selgus eelmises lõigus tutvustatud Rootsi näitest, kuid see ei pruugi alati ainult positiivseid tagajärgi tuua.

Nõudluse reguleerimine on aga keeruline seetõttu, et seda ei ole võimalik nii põhjalikult reguleerida, et puudutataks ikkagi selle algseid ja nõ ürgseid põhjuseid. Nii näiteks ei saa riik sätestada, et seksuaalselt rahuldamata abielumeeste naised oleksid kohustatud oma abikaasale teatud tihedusega teatud seksuaalseid tegusid pakkuma, mis vähendaks oluliselt meeste soovi prostituutide või võimalike inimkaubanduse ohvrite teenuseid kasutada. Riik saab lihtsalt kriminaliseerida teatud tegevuse, mis aga tegelikult nõudluse sisulist poolt ei puuduta. Võib lausa öelda, et selliselt piiratakse inimeste, antud juhul teenuse tarbijate vabadust oma elu ja tegemiste üle ise otsustada, sest nii, nagu vabatahtlik prostituut otsustab ise selle üle, mida ta oma kehaga teeb, nii otsustab ka tarbija, milliseid tooteid ja teenuseid ta vabaturumajanduse tingimustes kasutada soovib.

Oluline vahe olukordades tekib siis, kui teenuse pakkuja teeb oma tööd sunniviisiliselt – sellisel juhul ei oleks enam tegemist kaasaegse ja vaba ühiskonna väljundiga, vaid inimkaubandusega, ning selliste teenuste tarbimine omandab palju raskema tähenduse.

2006.aastast kehtibki Soomes karistusseadustiku muudatus, millega kriminaliseeriti 20.peatüki §-is 8 ning §-is 8a seksiäri ohvrite ärakasutamine, st inimkaubanduse ohvritelt seksuaalteenuste ostmine või selle katse on karistatav rahalise karistusega või vangistusega

---

⁵³ Purchasing Sexual Services in Sweden and the Netherlands. A Report by a Working Group. Justis- og politidepartementet 2004, lk 18-20. Arvutivõrgus: http://www.regjeringen.no/upload/kilde/jd/rap/2004/0034/ddd/pdfv/232216-purchasing_sexual_services_in_sweden_and_the_netherlands.pdf, 03.04.2013.

kuni 6 kuud. 2012.aastal, kui säte oli olnud jõus juba 6 aastat, avaldas Soome justiitsminister arvamust, et tõendamiskoormis selle süüteo puhul on niivõrd kõrge, et seda sätet suudetakse harva kohaldada ning selliselt ei ole võimalik ohvreid piisavalt kaitsta. Probleeme tekitavad eelkõige küsimused, kuidas tõendada, et klient teadis, et isik on inimkaubanduse ohver, või et isik on alaealine? Lahendust nähakse pigem Rootsi eeskujul igasuguse seksioistu kriminaliseerimises.⁵⁴

Õiglane lahendus nõudluse vähendamisel tunduks olevat Soomes kasutusel oleva variandi näol, kuid praktikas tekitab see mitmeid probleeme ning regulatsiooniga saavutatav ohvrite kaitse on kaugel loodetud tasemest. Vahetegu inimkaubanduse ohvri ja vabatahtliku prostituudi vahel võib pahaaimamatu kliendi jaoks olla äärmiselt raske, veelgi raskem on kliendi teadmist kohtus tõestada. Seega on siiski mõeldavateks variantideks prostitutsiooniga seotud teenuste kasutamise täiesti legaalseks jätmine nagu Eestis või täielik kriminaliseerimine nagu Rootsis. Antud magistritöö aga sellele küsimusele põhjalikumalt lahendust ei otsi.

2.4 Teiste organisatsioonide tegevus

Inimkaubandusega tegelevad ülemaailmselt mitmed erineva pädevuse ja mastaabiga organisatsioonid, kellest võiks käesolevas töös välja tuua mõned silmapaistvamad, näiteks Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni, mille peamiseks sihtprobleemiks on sunniviisilise töö ja lapstööjõu kasutamine. ILO juhtimisel on loodud mitmeid konventsioone nagu lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivtamatu keelustamise konventsioon, millega määratleti lastele ehk alla 18-aastastele isikutele sobimatu tööna kõigis vormides orjapidamine, lastega kaubitsemine, nende kupeldamine prostitueerimiseks, nende kasutamine osalemiseks narkootiliste ainetega kaubitsemises või tootmises või muus ebaseaduslikus tegevuses ning töö, mis oma laadi või tingimuste tõttu on kahjulik lapse tervisele või kõlblusele või on talle muul põhjusel ohtlik. Samuti on ILO poolt loodud sunniviisilise või kohustusliku töö konventsioon, mille kohaselt on sunniviisiline või kohustuslik töö igasugune tööd või teenistus, mida nõutakse mistahes isikult ükskõik missuguse karistusega ähvardades ja milleks see isik ei ole ennast vabatahtlikult pakkunud.

---

⁵⁴ A-M. Henriksson. Kõne seminaril „Seksio osto rikoksena ja ilmiönä“ 07.11.2012. Arvutivõrgus: <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/puheet/puhe/fi.jsp?oid=368924>, 03.04.2013.

Üheks oluliseks organisatsiooniks inimkaubandusevastases võitluses võib kindlasti veel nimetada Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni, mille otsuses nr 2/03 esitatakse mitmeid strateegilisi soovitusi OSCE liikmesriikidele inimkaubanduse tõkestamiseks siseriiklikult, rahvusvahelise koostöö parandamiseks, inimkaubanduse ennetamiseks ning ohvrite abistamiseks. Kuigi OSCE õigusakt on nn *soft law*, on ka sellel siiski oluline osa inimkaubandusevastases võitluses. Suures osas küll kopeeritakse varasemates õigusaktides sätestatud, kuid otsuse näol tegemist ka tegevuskavaga, mis koosneb väga detailsetest ning mitmeid valdkondi puudutavatest ettepanekutest ja soovitustest riikidele.⁵⁵

Otsuse puhul võiks esile tõsta soovitusi luua spetsiaalsed inimkaubandusega tegelevad osakonnad või rühmad, parandada erinevate õiguskaitseorganite koostööd, suurendada korruptsioonivastast võitlust, pakkuda spetsiaalset väljaõpet jpm. Ohvrite puhul tuleb võtta meetmeid, et inimkaubandusest pääsenuid ei saadaks hirmutada ega ähvardada tunnistustest loobuma, rakendada tunnistajakaitseprogramme ning pakkuda tasuta õigusabi ning lubada valitsusvälistel organisatsioonidel ohvraid menetluses toetada. Ülejäänud soovitused hõlmavad piirikontrolli tõhustamist ja dokumentide kontrollimist, kui on alust kahtlustada inimkaubandust.⁵⁶

Ka Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon on inimkaubanduse temaatikaga palju tegelenud, nende peamiseks eesmärgiks on ennetustegevus. Viiakse läbi uuringuid inimkaubandusega seotud rände kaardistamiseks, käivitatakse mitmeid projekte, viiakse läbi koolitusi valitsuse ametnike ja valitsusväliste organisatsiooni liikemetele, samuti tegeletakse otseselt ohvrite abistamisega, pakkudes majutust, meditsiinilisi teenuseid jms. On loodud ka suurim inimkaubandusealase info haldamise andmebaas ja süsteem.⁵⁷

Seega võib tõdeda, et ülemaailmselt tegeletakse inimkaubandusega erinevates mastaapides, luuakse õigusakte, tegutsemisjuhiseid, viiakse läbi uuringuid ja tegeletakse ka otseselt ohvrite abistamisega. Kõikjal on tunnustatud vajadust inimkaubandusega võitlemiseks.

---

⁵⁵ OSCE Ministerial Council, Decision nr 2/03 Combating Trafficking in Human Beings. Arvutivõrgus: <http://www.osce.org/odihr/23866>, 04.01.2013.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Counter-Trafficking. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon. Arvutivõrgus: <http://www.iom.int/cms/countertrafficking>, 04.04.2013.

3. INIMKAUBANDUS EESTIS: ÕIGUSLIKU REGULATSIOONI KUJUNEMINE, KVALITEET JA VASTAVUS RAHVUSVAHELISE ÕIGUSE NÕUETELE

3.1 Olukord Eestis

Eesti kriminaalpoliitika arengusuunad kuni aastani 2018 nimetavad organiseeritud kuritegevust kui ühiskonnale kõige suuremat kahju põhjustavat kuritegevust, mille alla kuulub ka inimkaubandus. Inimkaubandusevastast võitlust peetakse praegu üheks Eesti kriminaalpoliitika prioriteetseteks eesmärkideks, erilist tähelepanu tuleb pöörata rahvusvahelistele kettidele ning ohvrite abistamisele.⁵⁸

Ameerika Ühendriikide välisministeeriumi poolt koostatav iga-aastane *Trafficking in Persons Report* (edaspidi TIP-raport), mis vaatlleb riikide olukordi seoses inimkaubandusega, sedastab 2012.aasta raportis Eestis kohta järgmist: „Eesti on sundprostitutsioonile alistatud naiste ning sunnitöö tingimustele alistatud meeste ja naiste päritolu-, transiit- ja sihtriik. Eesti kodakondsusega naised on alistatud seksikaubandusele Soomes, Madalmaades, Ühendkuningriigis, Saksamaal, Hispaanias, Prantsusmaal, Küprosel, Portugalis, Iirimaal ja Itaalias. Eesti kodanikest naised, nende seas vaimse puudega naised, olid sunnitud tegelema prostitutsiooniga ka Tallinnas. Eesti kodanikest mehed olid väidetavalt alistatud tööjõukaubandusele Soomes ja Ühendkuningriigis. /.../ Vene kodakondsusega või ilma kodakondsuseta Eestis resideeruvad mehed ja naised on inimkaubanduse ees kõige kaitsetumad.“⁵⁹

Nimetatud raport põhineb Ameerika Ühendriikide välisministeeriumi kogutud andmetel, mis on saadud USA välisesindustelt, riigiametnikelt, MTÜ-delt, rahvusvahelistelt organisatsioonidelt, uudistest, akadeemilistest uurimustest jne.⁶⁰ Raportist ei selgu, millistele konkreetsetele uuringutele ja informatsioonile on just Eestile hinnangut andes tuginetud. Raport küll peegeldab teatud iseloomulikke jooni ja probleemikohti meie ühiskonnas, kuid kindlasti on liialdatud väide, et Eesti oleks terve maailma lõikes üks oluline inimkaubandusele alistatud inimeste päritolu-, transiit- ja sihtriike.

---

⁵⁸ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpoliitika+arengusuuna+d+aastani+2018%29.pdf>, 16.03.2013.

⁵⁹ Aruanne inimkaubitsemise kohta Eestis aastal 2012 (viide 6).

⁶⁰ Trafficking in Persons Report 2012, Introductory Material, U.S. State Department, lk 37. Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/documents/organization/192587.pdf>, 16.03.2013.

Eestis tehtud uuringud ja statistika pakuvadki veidi leebemat pilti olukorrast. Registreeritud kuritegevuse andmetest selgub, et 2012.aastal registreeriti 6 inimkaubanduse juhtumit, 3 inimkaubanduse toetamise juhtumit ning 6 alaealise prostitutsioonile kallutamist.⁶¹

Justiitsministeeriumi poolt koostatud 2011.aasta kuritegevuse aastaülevaatest selgub, et ohvriabiorganisatsioonide poolt tuvastati 2011.aastal 56 ohvrit, kelle puhul tuvastati 71 inimkaubanduse episoodi, kõige rohkem kaubitseti inimesi Soome - 20 ohvrit⁶². Vaid kahel juhul oli Eesti inimkaubanduse sihtriigiks, ohvrid tulid Venemaalt ja Lätist, ning transiitriigiks olemise kohta puudub ülevaates info.⁶³

Justiitsministeeriumi andmetel satuvad naised tavaliselt seksuaalse eksploateerimise ohvriks, mehi kasutatakse enamasti ära tööalaselt. Tavaliselt andsid inimkaubitsejad töövaldkonnas valelubadusi, manipuleerisid ohvriga ning vältisid lubatud töötasu maksmist. Seksuaalse eksploateerimise juhtudel kasutati kontrollivahenditena seksuaalset ja füüsilist vägivalda, ähvardamist, piirati ohvri liikumisvabadust, võeti ära sidevahendid, raha ja dokumendid, anti ohvrile alkoholi ja uimasteid jne.⁶⁴

Inimkaubanduse ohvreid abistava organisatsiooni *Living for Tomorrow* andmetel helistati 2012.aastal inimkaubanduse ennetamise ja ohvrite abistamise nõustamisliinile 671 korda, mis on senise liini tegutsemise aja suurim näitaja. 32% kõnedest tehti ametnike poolt ning 68% klientide poolt. 65% helistanud klientidest oli suhtluskeeleks vene keel. Kõnede põhjal tuvastati 14 juhtumit tööalasest eksploateerimisest Soomes, Rootsis ja Norras, 1 juhtum seksuaalsest eksploateerimisest Saksamaal ning 1 juhtum fiktiivabiellu sundimisest Suurbritannias.⁶⁵

2012.aastal tegeles inimkaubandusealaste süütegudega terve Eesti peale aga kolm politseinikku, mis võib anda aimu senisest Eesti võimekusest inimkaubandusevastases võitluses.⁶⁶

---

⁶¹Registreeritud kuritegevus 2003-2012. Justiitsministeeriumi statistika. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57886>, 15.03.2013.

⁶²Aastaülevaates puudub info, millises vormis inimesi Soomes eksploateeriti.

⁶³Kuritegevus Eestis 2011. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika uuringud 16, lk 75. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57322/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf, 05.01.2013.

⁶⁴*Ibid*, lk 76.

⁶⁵Inimkaubanduse ennetamise ja ohvrite abistamise nõustamisliini statistika 2012. MTÜ Living for Tomorrow. Arvutivõrgus: <http://lft.ee/admin/upload/files/Hotline%202012%20est.pdf>, 17.03.2013.

⁶⁶XII Riigikogu stenogramm, III istungjärk, 16.mai 2012.a kell 13:00. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&pkpkaupa=1&toimetatud=0&toimetamata=1&date=1337168318&paevakord=10366#pk10366>, 14.01.2013.

Nii nagu maailmas üldiselt, võib ka Eestis nimetada peamisteks inimkaubanduse põhjustajateks sotsiaal-majanduslikke tegureid nagu vaesus, töötus, madalad palgad, vähe võimalusi töölaseks arenemiseks, sooline ebavõrdsus jpm.

Aastal 2011 oli keskmine brutokuupalk Eestis 839 eurot.⁶⁷ Võrdluseks, keskmine palk Soomes 2010.aastal oli 3040 eurot.⁶⁸ Soolist ebavõrdsust peegeldab aga asjaolu, et 2010.aastal oli Eestis keskmine brutotöötasu naistel 27,7% väiksem kui meestel, mis teeb naiste olukorra veelgi keerulisemaks.⁶⁹ Seega on töötasu Eestis selgelt alla meie naaberriigi keskmisest tasemest ning naiste olukord veelgi raskem.

Registreeritud töötuid oli 2012.aastal Eestis 40 000 inimese ringis ning kõrgeim töötuse protsent 2012.a augusti seisuga oli Ida-Virumaal – 13,1%.⁷⁰ Seega on Eestis, eriti Ida-Virumaal, paljude elanike jaoks rasked majanduslikud olud ning on mõistetav, et paljud inimesed võtavad pahaaimamatult enda ja oma pere ülalpidamiseks vastu mistahes töö.

Suurem osa inimkaubanduse ohvriteks sattuvaid naisi usutaksegi pärinevat Kirde-Eesti piirkondadest – 2006. aastal läbi viidud uuringust selgus, et küsitletud 15-29 aasta vanustest vene rahvusest tüdrukutest ja naistest oli igale kolmandale neist tehtud pakkumine prostituudiks hakata, eestlaste seas oli vastav näitaja iga üheteistkümnes naine.⁷¹

2011.aasta rahva ja eluruumide loenduse tulemusena selgus, et Eestis on vähenenud püsielanike arv u 76 000 inimese võrra, välismaal käib Eestist tööle u 25 000 inimest.⁷² See näitab eestlaste suurt valmisolekut minna paremate töö- ja elutingimuste nimel välismaale tööle, mis ühtlasi võib tähendada ka suuremat ohtu sattuda inimkaubanduse ohvriks.

Ameerika Ühendriikide välisministeeriumi hinnang ning Eesti kriminaalpoliitika arengusuunad viitavad sellele, et ka Eestis on inimkaubandus tõsine probleem, millele tuleb kindlasti tähelepanu pöörata. Kodumaisest statistikast ja uuringutest aga selgub, justkui ei

---

⁶⁷ Keskmine brutokuupalk. Eesti Statistika. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/pohinaitajad>, 05.01.2013.

⁶⁸ Kokonaisansiot ammatin ja sukupuolen mukaan, 2010. Tilastokeskus. Arvutivõrgus: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_palkat.html#ansiotaso, 05.01.2013.

⁶⁹ Gender pay gap in unadjusted form. Eurostat. 2010 näitajad. Arvutivõrgus: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/earnings/main_tables, 05.01.2013.

⁷⁰ Peamised statistilised näitajad. Töötukassa. Arvutivõrgus: <http://www.tootukassa.ee/index.php?id=13524>, 05.01.2013.

⁷¹ L. Ivanchenko. Trafficking in Persons in Estonia, Not one victim more: Human trafficking in the Baltic states - Living for Tomorrow, Tallinn: 2008, lk 183. Arvutivõrgus: http://lft.ee/admin/upload/files/Not_One_Victim_More.pdf, 05.01.2013.

⁷² Rahva ja eluruumide loendus 2011. Arvutivõrgus: http://www.stat.ee/63779?parent_id=32784, 16.03.2013; http://www.stat.ee/67265?parent_id=32784, 16.03.2013.

toimuks Eestis niivõrd rasket ja laiaulatuslikku inimkaubandust, samuti ei leidu tõendeid selle kohta, et Eesti oleks oluline siht- või transiitriik. Siiski eksisteerivad meil mitmed inimkaubandust soodustavad sotsiaal-majanduslikud tegurid, ning sajad kõned inimkaubanduse nõustamisliinile näitavad, et Eestis on palju inimesi, kellel võiks olla oht sattuda inimkaubanduse ohvriks.

3.2 Inimkaubandus Eesti varasemas õiguses

Selleks, et näha, kuidas on Eestis varasemalt sellist kuritegevust reguleeritud ning kuidas on sellealane õigus arenenud, tuleb heita pilk minevikku. Inimkaubandust hõlmavaid regulatsioone Eesti õiguses võib käsitleda alates esimese Eesti Vabariigi aegsest kriminaalseadustikust lõpetades taasiseseisvunud Eesti karistusseadustikuga. Nagu järgnevalt valikulisest ülevaatest selgub, on inimkaubandusealane seadusandlus olnud muutlik ja hüppeline, olles esimese vabariigi ajal äärmiselt detailne, mitmekülgset kajastatud ning tunnustades vajadust järgida rahvusvahelisi konventsioone, ent nõukogude õiguses hoopis väga vähest kajastamist leidev, jättes mulje, et koos nõukogude võimu tulekuga kadus ka igasugune prostitutsioon, orjastamine ja muud ebakõlbelised tegevused.

a) 1929.a kriminaalseadustik

Eesti kriminaalseadustiku⁷³ koostamise mõte tekkis kohe pärast Eesti iseseisvumist 1918.aastal. 1921.a avaldas Riigikogu soovi, et vene seadused meie olude kohaselt ümber töötataks ning eesti keeles maksma pandaks. Seadustik jõustus 1.veebruaril 1935.a.⁷⁴

Kuna seadustikus leidub väga palju näiteid inimkaubandusega seotud kuritegudest, tuuakse siin näitlikustamise mõttes välja silmapaistvamad.

13.peatükis „Süüteod kõlbluse vastu“ leidub § 273: süüdlast alla 17-aastase isiku oma juurde võtmises sihiga teda saata kerjama või muule kõlblusevastasele tegevusele karistatakse

---

⁷³ Siinkohal jääb käsitlemata varasem Eesti pinnal kehtinud õigus nagu Vene Nuhtlusseadused. Võib eeldada, et kuna Eesti 1929.a kriminaalkoodeks oli suures osas nende peale üles ehitatud, ei erine need üksteisest olulisel määral.

⁷⁴ K. Saarmann, K. Matto (koost). Kriminaalseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Autorite kirjastus 1937, lk XXXII.

vangimajaga mitte üle ühe aasta.⁷⁵ Siin peegeldub ehk ka toonase ühiskonna valupunkt – vaesus ja sellest tingitud elatamisevormid.

17.peatükis „Töökaitse määruste rikkumine“ leiduvad § 350 ja 351, mille järgi karistatakse töösturit arestiga või rahatrahviga, kui ta ei täitnud eeskirju, mis on antud laste, alaealiste või naisisikute töö alal nende tervise või julgeoleku kaitseks või tööaja kohta.⁷⁶ Järelikult peeti juba ka toona oluliseks ühiskondlikult haavatavamate isikute - nagu naiste ja laste - kaitset seoses töö tegemisega.

27.peatükis „Sugukõlvatud teod“ leidub näiteks § 463: süüdlast a) orjaks müümises või andmises, b) neegritega kauplemises, c) otsekohehes või muus osavõtmises sarnasest kauplemisest või laeva kordaseadmises või sõjariistu panemises sarnaseks kauplemiseks karistatakse juhtudel a ja b sunnitööga mitte üle 8 aasta, ning juhul c vangimajaga mitte üle 6 aasta.

Kommentaaries on märgitud, et see säte sisaldab inimeste röövimise ja nendega kauplemise ning neiks otstarveteks laeva kordaseadmise süütegusid, mis esinevad nn rahvusvaheliste süütegudena, kuna nende paigutamine seadustikku on tingitud rahvusvahelistest konventsioonidest. „Tegelikult on selle seaduse rakendamist meil väga raske kujutleda.“⁷⁷ Nimetatud säte kannab endas ehk tõesti möödunud aegade vaimu, mil Aafrikast mustanahalisi inimesi orjadeks Ameerikasse saadeti, ning tõepoolest on raske ette kujutada esimese Eesti Vabariigi aega, kus meie maa pinnal oleks toimunud selline kauplemine.

Samuti võib veel välja tuua §-i 489: süüdlast selles, et ta kallutas naisisikut sugukõlvatusega äri ajama vägivaldaga isiku kallal või tapmise, raske või üliraske kehavigastuse tekitamise ähvardusel, mis sihitud ähvardatava enese või tema perekonnaliikme vastu, pettusega, oma võimu kuritarvitusega tema üle või selleks kasutades ta abitut olekut või rippuvust endast, karistatakse vangimajaga mitte üle 1 aasta. Katse on samuti karistatav.⁷⁸ See säte on aga üllatavalt sarnane hetkel rahvusvahelises õiguses kehtiva inimkaubanduse definitsiooniga.

§ 490: süüdlast selles, et ta alla 20-aastast naisisikut kallutas Eesti Vabariigist välja sõitma sihiga teda saata sugukõlvatuse äriks välismaale, karistatakse vangimajaga mitte üle 1 aasta.⁷⁹

---

⁷⁵ *Ibid*, lk 146.

⁷⁶ *Ibid*, lk 176.

⁷⁷ *Ibid*, lk 233-234.

⁷⁸ *Ibid*, lk 247.

⁷⁹ *Ibid*, lk 247-248.

Kui aga tõestatakse, et süüdlasele § 489 ja § 490 nimetatud kuriteod olid äriajamiseks, siis karistatakse teda vangimajaga mitte üle 6 aasta.⁸⁰

Kõnesolevad sätted on loodud naiste ja lastega kauplemise vastu võitlemise konventsioonist tulenevalt (1930)⁸¹, seega võib tõdeda, et juba esimese Eesti Vabariigi ajal järgiti rahvusvahelisi norme, mis annab tunnistust heal tasemel eesti õigusprofessionaalide tööst ning soovist vaadata läände. Võib öelda, et 1929.a kriminaalseadustikus sätestati mitmeid inimkaubandusega seotud norme, mis oleksid relevantset ka tänapäeval. Seadustik nimetab abitut seisundit, ärilisi ja omakasu eesmärgi, välismaale saatmist sugukõlvatuse ärile jpm. Välismaal ja kodumaal toimuva sunniviisilise töö osas on aga regulatsioon tunduvalt õhem, ilmselt põhjusel, et toona ei liikunud inimesed nii palju ja nii vabalt maailmas ringi, eriti just töö tegemise eesmärgil, ning selle võrra oli ka neid juhtumeid vähem. Samuti võib eeldada, et rahvusvahelise koostöö võrgustikud oli alles väljakujunemas ning kuritegude avastamise arv pigem madal.

b) 1962.aasta Eesti NSV kriminaalkoodeks

Näiteid Nõukogude Liidu karistusõigusest Eesti pinnal võib tuua Eesti NSV kriminaalkoodeksist. Üllataval kombel võib 1962.aasta koodeksist leida vaid ühe sätte, mis võiks käia inimkaubanduse alla. Ühiskondliku korra ja julgeoleku vastaste kuritegude peatükis leiduv § 202: alla 18-aasta vanuse isiku kaasatõmbamine kuritegevusele, samuti sellise isiku kasutamine parasiitliku äraelamise eesmärgil – karistuseks vabadusekaotus kuni 5 aastat või asumisele saatmine samaks tähtjaks.⁸²

Kommentaaridest selgub, et alaealise ärakasutamine parasiitliku äraelamise eesmärgil tähendab alaealise kasutamist tööriistana elatusvahendite hankimisel – st alaealise sundimist tegelema kerjamisega, prostitutsiooniga, äritsemisega.⁸³

Kriminaalkoodeksist ei leidu aga ühtegi konkreetsemat sätet prostitutsiooni, orjuse ega muu sunniviisilise töö kohta, ega ka välismaale saatmise kohta.

---

⁸⁰ *Ibid*, lk 247.

⁸¹ *Ibid*, lk 248.

⁸² K. Paas (toim). Eesti NSV Kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus 1962, lk 278.

⁸³ *Ibid*.

c) 1992.a kriminaalkoodeks

7.mail 1992.a kehtestati Eesti Vabariigis kriminaalkoodeks, mis oli eelmise, Eesti NSV kriminaalkoodeksi uus redaktsioon. Sealt võib leida muutunud sõnastuses § 202, mis käsitleb alaealise kaasatõmbamist kuriteo toimepanemisele või prostitutsioonile, samuti alaealise kasutamist prostitutsioonis omakasu eesmärgil – karistuseks rahatrahv, arest või vabadusekaotus kuni 5 aastat. Sarnaselt Eesti NSV kriminaalkoodeksile ei leidu ka siin rohkem asjakohaseid norme.

d) Eesti Vabariigi karistusseadustik enne 14.aprill 2012.a jõustunud muudatusi

Pärast karistusseadustiku jõustumist 1.septembril 2002.a on Eesti karistusõiguses toimunud palju muutusi, inimkaubandusega seotud regulatsioon on täiendunud pea iga-aastaselt, kuid siiski ei vastanud see täies mahus rahvusvahelise õiguse nõuetele.

Enne 2012.a jõustunud redaktsiooni oli kõige lähemaks inimkaubandust reguleerivaks normiks §-s 133 sätestatud orjastamine, lisaks sellele hõlmasid inimkaubandust ja selle aspekte veidi vähemal määral ka mitmed teised sätted: § 121 kehaline väärkohtlemine, § 134 isikuvabadust piiravasse riiki toimetamine, § 136 vabaduse võtmine seadusliku aluseta, § 138 ebaseaduslike inimuuringute tegemine, § 139 ebaseaduslik siirdematerjali võtmine, § 140 doonorlusele kallutamine, § 143 suguühendusele sundimine, § 143¹ sugulise kire rahuldamisele sundimine, § 145 suguühendus lapseealisega, § 146 sugulise kire rahuldamine lapseealisega, § 172 võõra lapse hõivamine, § 173 lapse müümine või ostmine, § 175 alaealise prostitutsioonile kallutamine, § 176 alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine, § 177 alaealise kasutamine pornograafilise teose valmistamisel, § 177¹ alaealise kasutamine erootilise teose valmistamisel, § 178 lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine, § 179 lapseealise seksuaalne ahvatlemine, § 259 välismaalase ebaseaduslik toimetamine üle Eesti Vabariigi riigipiiri ja ajutise kontrolljoone, § 268¹ prostitutsioonile kaasaaitamine.⁸⁴

---

⁸⁴ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 140 SE (algatatud 06.12.2011), karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 2. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 06.01.2013.

3.3 Vajadus uue regulatsiooni järele

2011.aasta TIP-raportis rõhutati, et Eesti ei täida vajalikke miinimumnõudeid inimkaubandusealases võitluses, Eesti oli ainus Euroopa Liidu liikmesriik, millel ei olnud inimkaubandusele spetsiifilist õigust. Kuigi meie karistusseadustikus olid mõned inimkaubandust puudutavad sätted sobivalt karmide karistusmääradega, ei katnud need siiski kõiki inimkaubanduse aspekte.⁸⁵

Ka rahvusvahelises meedias leidsid Eesti õiguse kitsaskohad kajastamist.⁸⁶

Varasemalt käsitles inimkaubandust Eesti õiguses eelkõige orjastamise koosseis, mis sätestas: „Inimese asetamise eest olukorda, kus ta oli sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime pandud vägivaldaga või pettusega või ära kasutades inimese abitud seisundit – karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.“

„Sama teo eest, kui see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes või noorema kui 18-aastase isiku suhtes, karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.“

Võrreldes seda sätet rahvusvahelise õigusega, ilmnevad mitmed olulised erisused. Esiteks on orjastamine rahvusvahelises õiguses üks inimkaubanduse mitmetest vormidest seksuaalse ja tööalase ärakasutamise ning mitmete teiste viiside kõrval. Inimkaubandus on palju laiem tegevus kui orjastamine ning seetõttu ei piisa siseriiklikus õiguses pelgalt orjastamise kriminaliseerimisest, sest muud vormid jääksid selliselt tähelepanu alt välja. Teiseks nimetab orjastamise koosseis kohustusliku elemendina tahtevastasuse, st kui kannatanu annab nõusoleku enda allutamiseks teatud tegevusele, siis ei oleks tegemist orjastamisega. Rahvusvahelisest õigusest aga tuleneb, et inimkaubitseja vastutus ei saa sõltuda sellest, kas ohver andis nõusoleku selliseks tegevuseks, kui teda mõjutati - ähvardati, kasutati pettust, kasutati ära tema haavatavat olekut vms. Samuti pidi orjastamise puhul olema tegemist ka vägivaldaga, pettuse või abitud seisundi ärakasutamisega. Puudub vastutus selle eest, kui tegu on toime pandud organiseeritud kuritegeliku ühenduse poolt, avaliku võimu poolt, kui selle

---

⁸⁵ Aruanne inimkaubitsemise kohta Eestis aastal 2011. Ameerika Ühendriikide saatkond Eestis. Arvutivõrgus: <http://estonian.estonia.usembassy.gov/tipest2011.html>, 05.01.2013.

⁸⁶ J. Tanner. Estonia makes human trafficking illegal - The Guardian, 21.märts 2012.a. Arvutivõrgus: <http://www.guardian.co.uk/world/feedarticle/10155846>, 05.01.2013.

toimepanemisel ohustati ohvri elu jpm. Seega leidus orjastamise koosseisul mitmeid puudusi, mistõttu ei oleks võimalik pidada seda sobivaks inimkaubandust reguleerivaks sätteks.

Lisaks puudus inimkaubandusealaste tegude kriminaliseerimine nagu värbamine, vedamine, varjamine, majutamine, transport jne. Tegemist on inimkaubanduse toimimise jaoks oluliste tugiteenustega, mille teadlik osutamine peab olema kriminaliseeritud. Varasema õiguse järgi ei oleks olnud näiteks võimalik karistada kedagi ohvri transportimise eest.

Kuigi varasemas regulatsioonis leidus mitmeid sätteid, mille koos kasutamisel oleks saanud enam-vähem hõlmata teatud inimkaubanduse juhtumeid, oli sellel siiski niivõrd suuri puudusi, mistõttu ei oleks selline lahendus mõeldav – inimkaubandusel on vaja eraldi koosseisu, mis hõlmaks kõik selle võimalikud vormid, viisid ja raskendavad asjaolud nii, nagu näeb ette rahvusvaheline õigus.

Kuna inimkaubandus on üleilmselt tunnustatud kui üks raskemaid kuritegusid, oleks igati õigustatud, kui ka karistusseadustikus leiduv koosseis oleks ka sellise nimega sätestatud.

Inimkaubanduse kui eraldi kuriteokoosseisu puudumine raskendas ka ülevaate saamist inimkaubanduse juhtumitest – nende arvust, ulatusest, ohvrite ja kaubitsejate profiilist ning raskendatud oli ka karistusandmete võrdlemine teiste riikidega. Selge ülevaade kuritegude ulatusest ja ohvritest on äärmiselt oluline nii riigisiseste strateegiate väljatöötamiseks kui ka rahvusvaheliseks koostööks.⁸⁷

Kuna Eesti oli liitunud mitme rahvusvahelise inimkaubandust puudutava õigusaktiga nagu Palermo konventsioon, Euroopa Nõukogu konventsioon ning ka Euroopa Liidu direktiiv on meile ülevõtmiseks kohustuslik, siis Eesti oli ja on kohustatud viima oma õiguse nende nõuetega vastavusse, vastasel juhul rikuks Eesti rahvusvahelist ja Euroopa Liidu õigust.

3.4 Kehtiv regulatsioon ja selle vastavus rahvusvahelisele õigusele

Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE algatati ja võeti Riigikogu menetlusse 6. detsembril 2011.a, seadusemuudatus jõustus 4.aprillil 2012.a. Alljärgnevalt käsitletakse uue inimkaubanduse regulatsiooni vastavust rahvusvahelisest

---

⁸⁷ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 140 SE seletuskiri (viide 84), lk 2 ja 10.

õigusest tulenevatele nõuetele, eelkõige EL-i inimkaubanduse direktiivile (käsitletud lähemalt käesoleva töö p-s 2.1.3), mille Eesti kui liikmesriik oli kohustatud 6.aprilliks 2013.a oma õigusesse üle võtma.

Samuti tuuakse välja autori isiklikud tähelepanekud seoses regulatsiooni asjakohasuse ja tehnilise poolega, mis aitab oluliselt vastata käesolevas magistritöös püstitatud uurimisküsimustele, eelkõige – kas Eesti on täitnud oma kohustuse luua inimkaubandusele spetsiifiline õigus, mis oleks rahvusvahelise õigusega kooskõlas ning vastaks rahvusvahelise kogukonna ootustele inimkaubandusevastases võitluses Eesti poolel, ning milline on uue regulatsiooni õiguslik kvaliteet.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt on olulisimad inimkaubandust reguleerivad sätted järgmised⁸⁸:

3.4.1 Inimkaubandus

„§ 133. (1) Inimese asetamise eest olukorda, kus ta on sunnitud töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalla, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega, – karistatakse ühe- kuni seitsmeaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui:

- 1) see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes;
- 2) see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes;
- 3) see on toime pandud abitus seisundis isiku suhtes;
- 4) see on toime pandud piinaval või julmal viisil;
- 5) sellega on põhjustatud raske tervisekahjustus;
- 6) sellega on põhjustatud oht elule;

---

⁸⁸ Välja on toodud käesoleva töö seisukohast olulisimad sätted ja lõiked, kupeldamist ja prostitutsiooni vahendamist kui nn vabatahtlikku prostitutsiooni käsitlevaid sätteid selles töös ei käsitleta.

7) see on toime pandud kahe või enama isiku poolt;

8) see on toime pandud ametiseisundit kasutades;

9) sellega on põhjustatud raske tagajärg, –

karistatakse kolme- kuni viieteistaastase vangistusega.

(5) Haavatav seisund käesoleva paragrahvi tähenduses on olukord, kus inimesel puudub tegelik või vastuvõetav võimalus mitte täita mõnda käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud kohustust.”

Paragrahv 133 koosneb olukorrast, kus inimest eksploatatakse ning teost, millega inimene sellisesse olukorda viiakse ehk millega ta eksploateri tahte allutatakse.⁸⁹ Olukorrad, kus inimest eksploatatakse, on need, kus ta on sunnitud töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust. Inimkaubanduse direktiivis on need olukorrad veidi täpsemini lahti kirjutatud, sätestades näiteks eraldi ka orjuse, sunnitöö, sunniviisilise töö, pealesurutud teenuse või muud samalaadsed tingimused. Uues regulatsioonis peaksid need olema kaetud tavapäratutel tingimustel töötamise mõistega, mis hõlmab tasuta, marginaalse tasu eest või muidu orjastavatel tingimustel töötama sundimist, samuti muud olukorrad, mis on direktiivis sätestatud mõistetega hõlmatud.⁹⁰ Seega tuleb eksploateerimisolukorrad lugeda direktiiviga vastavuses olevaks.

Teod, millega inimene sellisesse olukorda viiakse, on direktiivi järgi: „/.../ milleks kasutatakse ähvardusi, jõudu või muid sunnimeetodeid, inimröövi, kelmust, pettust, võimu või kaitsetu seisundi kuritarvitamist või teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks raha või hüvitiste võtmist või andmist“. Ähvardus, jõud ja muud sunnimeetmed on kaetud meie õiguses tuntud vägivalda mõistega, inimrööv on kaetud vabaduse võtmise mõistega. Paragrahv 133 sätestab ka pettuse, kuid mitte kelmuse. Pettus on aga kelmuse koosseisuelement.

Võimu kuritarvitamine on Eesti regulatsioonis aga kvalifitseeritud koosseis. Samuti ei sisalda koosseis tahtevastasuse tunnust, nagu tuleneb rahvusvahelistest õigusaktidest, st koosseisu

---

⁸⁹ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise teksti juurde, lk 2 Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12,06.01.2013.

⁹⁰ *Ibid*, lk 3.

täitmiseks ei ole vajalik asjaolu, et ohver kindlasti enda tahte vastaselt sattus inimkaubandusse.

Paragrahv 133 sätestab teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamise. Direktiiv sätestab aga haavatava seisundi kuritarvitamise ning teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks raha või hüvitiste võtmise või andmise.

Eesti kohtupraktikas sisustatakse teisest isikust sõltuvuse ärakasutamist kui olukorda, kus „/.../süüdistataval on kannatanu suhtes mingi juriidiline võim ja sellest tulenev võimalus tema käitumist olulisel määral mõjutada. /.../ Võimalus teist isikut mõjutada ja seega ka sõltuvussuhe võib aga tekkida samuti õiguslikult reguleerimata suhtluses (nt on süüdistataval kannatanut kompromiteerivaid andmeid, mille avaldamisega ähvardades suudab ta kannatanut kontrollida). Sellises n-õ institutsionaliseerimata olukorras tuleb sõltuvussuhte olemus ja ulatus tuvastada iga kord eraldi. /.../ Seega peab sõltuvussuhtest kõnelemiseks süüdistataval olema mingi reaalne võim kannatanu üle: loomaks talle kitsendusi, võtmaks ära hüvesid või pakkumaks mingeid eeliseid. Igal juhul peab sõltuvussuhte näol olema tegemist millegi enamaga kui pelgalt isikliku autoriteediga.“⁹¹

Seletuskirja järgi hõlmab teisest isikust sõltuvuse ärakasutamine ka direktiivis sätestatud „teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks raha või hüvitiste võtmise või andmise“⁹² ehk siis teise isiku üle kontrolli omav isik on meie mõistes isik, kellest ohver on sõltuvuses. Siia alla kuuluvad ilmselt sagedamini olukorrad, kus süüdlaseks on ohvri isa, ema või muu seaduslik hooldaja, samuti abikaasa.

Erinevus on aga selles, et § 133 sätestab nii abitu kui ka haavatava seisundi. Haavatav seisund on otseselt direktiivist üle võetud ning tähendab olukorda, kus asjaomasel isikul puudub reaalne või vastuvõetav alternatiiv väärkohtlemisele allumisele. Selle all mõeldakse nt nii füüsilist, psüühilist, emotsionaalset, perekondlikku, sotsiaalset kui majanduslikku haavatavust, mis võib piirata kannatanu võimalust omada muud väljavaadet kui osutada ärakasutatuks.⁹³

Seega antud töös varasemalt käsitletud inimkaubanduse põhjused nagu vaesus, tööpuudus, võlad, sotsiaalsed tegurid nagu teadmatus, vähene integreeritus ühiskonda ning

---

⁹¹ RKKO 3-1-1-109-10

⁹² Seletuskiri eelnõu teise lugemise teksti juurde (viide 89), lk 3.

⁹³ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise jätkamise teksti juurde, lk 1. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 09.01.2013.

diskrimineerimine võivadki tekitada haavatavust. Haavatavus on kindlasti olemas alaealiste ohvrite puhul, sest nad ei ole veel võimelised oma valikuid põhjalikult läbi mõtlema ning võimalikest ohtudest teada saama, samuti on neil kogenumatuses ja hirmust tingituna väiksemad võimalused ennast füüsiliselt ja emotsionaalselt kaitsta. Alaealise suhtes § 133 nimetatud teo toimepanemine on selle normi kvalifitseeritud koosseis.

Abitu seisundit aga direktiiv ei käsitle. Tekib küsimus, mille poolest erinevad üksteisest abitu ja haavatav seisund? Karistusseadustiku muutmise eelnõu esimese versiooni seletuskirjast nähtub, et abitu seisund tähendab direktiivis leiduva eriliselt haavatava seisundi mõistet, mis tuleneb inimesest endast, nt rasedus, füüsiline või vaimne puue, joobeseisund.⁹⁴

Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt on abitu seisund selline, kus isik ei ole võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama. Kannatanu võimetuse all mõeldakse olukorda, kus kannatanu ei suuda vastupanu osutada või loobub sellest füüsilise allajäämuse või psüühilise takistuse tõttu. Piisab, kui välise vaatleja jaoks on need asjaolud objektiivselt olemas. Isik võib olla abitus seisundis ea tõttu (laps või vanur), samuti raseduse või haiguse tõttu, samuti magav, alkoholijoobes või teadvusetu isik, või isik, kes muul põhjusel on nt liikumisvõimetu. Abituse hindamiseks tuleb eelkõige lähtuda isiku vanusest ja vaimsest seisundist. Olukorra ärakasutamine, kus kannatanu pole võimeline vastupanu osutama, tähendab seda, et süüdlane saab kannatanu seisundist aru ja selle tõttu osutub süüdlasel objektiivselt võimalikuks teda ära kasutada.⁹⁵

Küsitavust tekitab abitu seisundi elemendi paigutus normis. Seda leidub nii põhikoosseisus „abitu seisundi ärakasutamine“ kui ka kvalifitseeritud koosseisus „kui see on toime pandud abitus seisundis isiku suhtes“.

Põhikoosseisus kirjeldatud abitu seisundi ärakasutamine tähendaks justkui seda, et süüdlane kasutab isikut §-s 133 nimetatud eesmärgil hõlpsamalt ära tema abitu seisundi tõttu ehk panebki juba toime inimkaubandust abitus seisundis isiku suhtes ning selle eest on karistus 1 kuni 7 aastat vabadusekaotus. Kvalifitseeritud koosseisus on aga eraldi välja toodud inimkaubanduse toime panemine abitus seisundis isiku suhtes, mille eest on karistus 3 kuni 15 aastat vabadusekaotust.

---

⁹⁴ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise eelnõu 140 SE seletuskiri (viide 84), lk 8.

⁹⁵ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik, kommenteeritud väljaanne, 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne, *sine loco*, Juura 2009, komm §133 2.4 ja § 141 3.5.3.

Käesoleva töö autori meelest tekitab selline konstruktsioon segaduse selle osas, kumba lõiget ning seega ka karistusmäära abitus seisundis oleva isiku suhtes toime pandud kuriteo osas kohaldada, sest põhikoosseisus nimetatud abitu seisundi ärakasutamine tähendab iseenesest ka abitus seisundis oleva isiku ärakasutamist, sest üks ei ole võimalik ilma teiseta – ei ole võimalik, et kasutatakse ära kellegi teise abitud seisundit peale antud sättes mõeldud kannatanu enda. Abitu seisundi ärakasutamine saakski ainult toimuda abitus seisundis isiku suhtes. Abitus seisundis isiku element võiks leiduda vaid 2.lõikes kui raskendav asjaolu. Haavatavuse element on lõikes 1 olemas, kuid mitte lõikes 2, mistõttu selle puhul sarnast segadust ei teki.

Haavatavuse legaaldefiniitsioon leidub lg-s 5. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 18 lg 1 järgi võib terminit määratleda õigusselguse eesmärgil, antud juhul oleks õigustuseks asjaolu, et terminit võib mitmeti tõlgendada ning sellel on eelnõu seisukohalt oluline tähendus. Samas aga sätestab § 18 lg 2, et Euroopa Liidu õigusega seotud seaduseelnõus kasutatavad terminid peavad olema kooskõlas Euroopa Liidu õiguses kasutusel olevate terminitega ning eelnõus neid üldjuhul enam ei määratleta.

Seega ühest küljest oleks haavatavuse definiitsioon seadustikus vajalik, sest varem ei ole seda Eesti õiguses kasutatud, kuid teisest küljest justkui ebavajalik – EL-i õigusest võib selle termini sisu sama selgelt välja lugeda. Kuna seadustikust peaksid aru saama ka ilma eriteadmisteta tavakodanikud, siis on termini sisu sätestamine tervitatav, kuid sealjuures peaksid siis ka teiste juriidiliste terminite tähendused olema välja toodud, sest nii, nagu inimesed ei tunne haavatava seisundi mõistet, ei tunne nad ilmselt ka abitu seisundi, tavapäratutel tingimustel töötamise ning teisest isikust sõltuvuse mõisteid. See aga ei oleks mõeldav, kuna selliselt muutuks seadustik millekski õpikulaadseks, sisaldades laial määral definiitsioone ja selgitusi.

Isiku asetamine §-s 133 nimetatud olukorda tähendab § 133¹ lg-s 1 nimetatud tegude tegemist – vedu, üleandmist, saatmist, vastuvõtmist, varjamist, majutamist, lisaks ka värbamist. Seega on ka inimkaubanduse tegevuse element kooskõlas EL-i direktiiviga.

Kvalifitseeritud koosseisu osas on meie õiguses veidi enam elemente kui direktiivis. Direktiiv on aga konsensus EL-i riikide vahel ning seega peaks kajastama väikseimat ühisosa, mis tähendab, et liikmesriikidel on õigus täiendavaid koosseisuelemente lisada, kui need ei lähe rahvusvahelise ega siseriikliku õigusega vastuollu.

Direktiivist tulenevad karistusemäärad on põhiteo eest maksimummäär vähemalt 5 aastat vabadusekaotust ning kvalifitseeritud koosseisu eest maksimummäär vähemalt 10 aastat vabadusekaotust. Eesti õigus sätestas põhiteo eest ühe kuni 7-aastase vangistuse ning kvalifitseeritud koosseisu eest 3- kuni 15-aastase vangistuse. Seega on meie õigus direktiiviga kooskõlas.

3.4.2 Inimkaubanduse toetamine

„§ 133¹. (1) Käesoleva seadustiku § 133 lõikes 1 nimetatud olukorda asetatud isiku eelnevalt mittelubatud veo, üleandmise, saatmise, vastuvõtmise, varjamise või majutamise või muul viisil tema sunnitud tegevusele eelnevalt mittelubatud kaasaaitamise eest – karistatakse kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui:

- 1) see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes;
- 2) see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes;
- 3) see on toime pandud abitus seisundis isiku suhtes;
- 4) see on toime pandud ametiseisundit kasutades, – karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.“

Antud sätte puhul on selgitatud, et koosseis on täidetud juhul, kui isik saab §-s 133 nimetatud süüteo teada pärast seda, kui ta on juba inimkaubandust toetava teo teinud. Kui aga isik paneb inimkaubandust toetava teo toime enne § 133 nimetatud süüteo toimepanemist või samaaegselt, saab teda süüdistada § 133 ja § 22 alusel inimkaubandusele kaasaaitajana.⁹⁶

Seega on meie õiguses võimalik kahel viisil karistada inimkaubandusele kaasaaitamist. Selle sätte puhul tuleks tõstatada küsimus arusaadavuse osas, eriti just tavainimese seisukohalt. Nimelt ei ole sätte lugemisel võimalik aru saada, mida on mõeldud konstruktsiooni „eelnevalt mittelubatud“ all, ning võib tekkida küsimus, kuidas eristada inimkaubandusele kaasaaitamist ja toetamist.

---

⁹⁶ Seletuskiri eelnõu teise lugemise teksti juurde (viide 89), lk 4.

Margus Kurmi poolt esitatud alternatiivses eelnõu variandis lahendatakse asi fraasiga „/.../ kui teo toimepanija teadis või pidas võimalikuks ja möönis /.../“⁹⁷, et isikut on §-s 133 nimetatud viisil mõjutatud või kavatsetakse mõjutada inimkaubanduses osalema. Selliselt oleks säte oluliselt selgem.

Sellel põhjal on isiku teadmise element väga problemaatiline. Sotsiaalministeeriumi poolt anti 2009.aastal välja "Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjal", mis on mõeldud asutusesiseseks kasutamiseks.⁹⁸ Rohkem infot juhendi kohta, peale selle, et taoline juhend on välja antud, ei ole tavainimesel võimalik kusagilt leida. Kui aga juba ohvritega tegelevad ametnikud ja spetsialistid vajavad ohvri tuvastamiseks juhendmaterjale, siis võib arvata, et tavainimese jaoks võib see teatud juhtudel lausa võimatu olla. Karistusseadustiku § 17 lg 1 järgi aga ei vastuta isik tahtliku süüteo eest, kui ta tegu toime pannes ei tea asjaolu, mis vastab süüteo koosseisule.

Õiguskirjanduse järgi piisab aga ka sisulisest kaasteadvustatusest, mille kohaselt teo toimepanija ei pea koosseisu asjaolu kogu aeg oma tähelepanu keskmes hoidma, vaid piisab, kui ta on sellest teadlik muude teo suhtes relevantsete asjaolude kõrval. Siiski ei tohi sisulist kaasteadmist eeldada, vaid alati tuleb individuaalselt tuvastada, milliseid asjaolusid võib lähtuvalt konkreetsest isikust ja tema elukogemusest lugeda kaasteadvustatuteks.⁹⁹

Kvalifitseeritud koosseisu puhul on selles normis elemente vähem, kui nõuab direktiiv. Eelnõu seletuskirja lisa järgi aga ei saaks vedu jne toime panna rasket tagajärge põhjustavalt või elu ohustavalt, ilma et oleks täidetud §-i 133 või §-i 118 koosseis.¹⁰⁰ Seega on ka § 133¹ kooskõlas direktiivis sätestatuga.

Ka antud sätte puhul on karituumäärad kooskõlas direktiivis sätestatud maksimummääradega.

---

⁹⁷ M. Kurmi poolt esitatud alternatiivne seaduseelnõu (*infra*, viide 132), lk 1.

⁹⁸ K. Janter. Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjal. Arvutivõrgus: <http://www.childcentre.info/inimkaubanduse-ohvri-tuvastamise-ja-abistamise-juhendmaterjal/>, 03.04.2013.

⁹⁹ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus Juura 2010, lk 286.

¹⁰⁰ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 140 SE lisa. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 09.01.2013.

3.4.3 Doonorlusele sundimine

„§ 138¹. (1) Inimese asetamise eest olukorda, kus temalt eraldatakse elund, kude või rakk, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalda, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega ja puudub käesoleva seadustiku §-s 118 sätestatud süüteo koosseis, – karistatakse kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui:

- 1) see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes;
- 2) see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes;
- 3) see on toime pandud abitus seisundis isiku suhtes;
- 4) see on toime pandud piinaval või julmal viisil;
- 5) sellega on põhjustatud raske tervisekahjustus;
- 6) sellega on põhjustatud oht elule;
- 7) see on toime pandud kahe või enama isiku poolt;
- 8) see on toime pandud ametiseisundit kasutades;
- 9) sellega on põhjustatud raske tagajärg, –

karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.“

Siin on sama küsitavus nagu §-i 133 juures mainitud abitu seisundi paigutuse kohta, mõlemad lõiked käsitlevad abitu seisundi ärakasutamist – abitu seisundi ärakasutamine aga saabki ainult toimuda abitus seisundis isiku suhtes.

Jaatada tuleb sätte kooskõla direktiiviga, kuid tekib küsimus, miks on karistusmäärad doonorlusele sundimise eest väiksemad kui inimkaubanduse eest – rahvusvaheliselt on tunnustatud, et doonorlusele sundimine on samuti üks inimkaubanduse vormidest ning autori arvates ei ole selline karistusmäärade erinevus kuidagi põhjendatud. Doonorlusele sundimise

tagajärjed võivad olla raskemadki, kui inimkaubanduse tagajärjed §-i 133 järgi, kuna tungitakse otseselt inimese füüsilisse tervisesse ja kehalisse puutumatusesse.

Ka seletuskirja järgi on inimeselt tema tegeliku tahte vastaselt elundi eemaldamine raskeim tervisevastane kuritegu, sõltumata, mis eesmärgil seda tehakse.¹⁰¹

Sellega seoses tulekski käsitleda § 138¹ piiritlemist § 118 p-st 6, mis käsitleb tervisekahjustuse tekitamist, kui sellega on põhjustatud elundi kaotus või selle tegevuse lakkamine, sest § 118 p-s 6 nimetatud koosseisu esinemine välistab doonorlusele sundimise koosseisu.

Seletuskirja kohaselt eristab KarS kahte olukorda:

- a) elundi või koe eraldamiseks puudub üldse doonori nõusolek – sellisel juhul on tegemist tervisevastase kuriteoga ning seda karistatakse § 118 või § 121 järgi.
- b) nõusolek on küll olemas, kuid see ei ole kehtiv – sellisel juhul on tegemist § 138¹ nimetatud olukorraga.¹⁰²

Paragrahvi 118 ehk raske tervisekahju tekitamise alla kuuluvad näiteks juhud, mil inimene satub operatsioonilauale § 133 nimetatud sundimisviiside mõjul, näiteks pettuse abil. Näiteks, kui A räägib B-le, et korraldab talle tasuta ilulõikuse, aga tegelikult eemaldatakse B-lt hoopis neer, oleks tegemist igal juhul § 118 olukorraga.¹⁰³

Paragrahvis 138¹ nimetatakse aga ühe doonorlusele sundimise viisina samuti pettusega isiku asetamine olukorda, kus temalt eemaldatakse elund. Pettus on tegelikest asjaoludest ebaõige ettekujutuse loomine, mille tagajärjel satub inimene eksimusse.¹⁰⁴ Eelmises lõigus toodud näites eemaldati inimeselt pettuse abil neer tema tegeliku tahte vastaselt, selleks puudus igasugune nõusolek. Millal on siis võimalik pettusega inimeselt elundi eemaldamine § 138¹ järgi, kui seletuskirja järgi on igaljuhul tegemist § 118 p 6 olukorraga?

Kui pettusega asetada isik olukorda, kus temalt eraldatakse elund, ilma et ta sellest teaks, on tegemist § 118 p 6 kuriteoga. Kui isikut aga petetakse muul motiivil, näiteks öeldakse, et tema lapsele on vaja tema neer anda ja isik nõustub, siis võiks olla tegemist § 138¹ kirjeldatud

---

¹⁰¹ Seletuskiri eelnõu teise lugemise teksti juurde (viide 89), lk 5.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ J. Sootak, P.Pikamäe (koost). Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne (viide 95), § 133 2.3.

olukorraga. Sellisel juhul oleks nõusolek elundi eemaldamiseks konkreetselt olemas, kuid see ei kehtiks.

Saksa õiguskirjanduses leitakse samuti, et pettused, mis lubaja eest varjavad asjaolu, et ta õigushüve vabaks annab, muudavad loa kehtetuks. See kehtib ka pettuste suhtes, mis toovad kaasa teadmatuse õigushüvest loobumise tähenduse, ulatuse ja tagajärgede kohta, nn õigushüvega seotud eksimus. Kuid samas leitakse, et luba jääb kehtima, kui põhjustatakse eksimus motiivis – näiteks ema lubab arstil oma sarvkesta lapse heaks eemaldada, aga sarvkest antakse hoopis kellelegi teisele.¹⁰⁵

Kui aga isikut ähvardatakse näiteks vägivalla kasutamisega tema perekonna vastu ja inimene nõustub elundi eraldamisega, siis ei ole küll tegemist kehtiva nõusolekuga, aga siiski on see nõusolek olemas - inimene teab enam-vähem, mida temaga tegema hakatakse, ehk saab selle eest tasugi, ning tegemist on doonorlusele sundimisega § 138¹ järgi.

3.4.4 Doonorlusele kallutamine

„§ 140. (1) Inimese ebaseadusliku kallutamise eest endalt elundi, koe või raku eraldamiseks nõusolekut andma, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 118 või 138¹ sätestatud süüteokoosseis, – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, – karistatakse kuni viieaastase vangistusega.”

Varasem koosseis nimetas inimese ebaseadusliku mõjutamisena doonorlusele kallutamisel ainelise tasu pakkumist, kahju tekitamist või sellega ähvardamist.¹⁰⁶ Uues, muudetud sättes neid eraldi enam välja ei ole toodud. Mida siis ebaseaduslik kallutamine tähendab? Kallutamine peaks olema midagi muud, kui §-s 138¹ nimetatud sundimise või mõjutamise viisid, kuid siiski ebaseaduslik.

Rakkude, kudede ja elundite käitlemise ja siirdamise seaduse § 3 sätestab, et rakkude, kudede ja elundite loovutamise eest tasu pakkumine ja ainelise kasu saamine on keelatud. Seega üks

---

¹⁰⁵ K. Kähl. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus Juura 2002, §9/20 jj.

¹⁰⁶ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne (viide 95), § 141 2.2.

doonorlusele kallutamise ebaseaduslikest viisidest on kindlasti ainelise tasu pakkumine. Selgusetuks jääb aga, kus on piir ebaseadusliku ja seadusliku kallutamise vahel.

Näiteks olukord, kus perekonnas on neerusiirdamist vajav haige ning ühel perekonnaliikmetest on meditsiiniliselt sobivus talle üks oma neerudest ära anda. Kui see sobiv isik kardab oma tervise pärast ning ei soovi seda teha, siis kas perekonnapoolne psühholoogiline surve (nt rõhutakse perekondlikele kohustustele või ähvardatakse ta perekonnast nõ välja heita jms) on lubatud? Millisel hetkel muutub selline surve ebaseaduslikuks? Olenevalt isiku psüühikast võib ka selline surve põhjustada isiku nõustumise või allumise, kuigi tegelikult ta ei oleks tahtnud seda teha, ning ka kusagilt seadusest ei tulene, et inimesel on oma perekonna ees niivõrd suur kohustus. Tulemuseks on ikkagi see, et isikut mõjutati doonoriks hakkama ja elundit annetama, ning küsimuseks jääb, kas see mõjutamine oli seaduslik või mitte.

3.4.5 Inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil

„§ 175. (1) Noorema kui kaheksateistaastase isiku mõjutamise eest, et ta alustaks või jätkaks kuriteo toimepanemist, kerjamist, prostitutsiooniga tegelemist või tavapäratutel tingimustel töötamist või astuks modellina või näitlejana üles pornograafilises või erootilises etteastes või teoses, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 133 sätestatud süüteokoosseis, samuti noorema kui kaheksateistaastase isiku eelnimetatud tegevusele kaasaaitamise eest – karistatakse kahekuni kümneaastase vangistusega.“

Ka § 133 nimetab isiku mõjutamist/asetamist olukorda, kus ta alustaks või jätkaks prostitutsiooniga tegelemist, tavapäratutel tingimustel töötamist, kerjamist, kuriteo toimepanemist, kuid § 175 erineb selle poolest, et alaealist ei mõjutata §-s 133 nimetatud sundimisviisidega, vaid rõhutakse nõ pehmetele mõjutamisviisidele – lubatakse vastutasuks raha, paremaid elutingimusi, kuulsust või muid hüvesid, mis alaealisi meelitaks.

Kuna alaealised on eriliselt haavatavad isikud EL direktiivi mõttes, siis on antud sätte karistusmäärad kooskõlas direktiiviga.

3.4.6 Muud direktiivist tulenevad nõuded

Iseloomustamaks üldist olukorda õiguses seoses EL-i inimkaubanduse direktiivis esitatud soovitude ja nõudmistega, tuleks välja tuua eelkõige alljärgnevad aspektid.

Ühe märkimisväärse soovitusena tuuakse välja inimkaubanduse ohvrite seksuaalteenuste teadliku kasutamise kriminaliseerimine. Käesoleva töö punktis 2.3 käsitleti nimetatud küsimust põgusalt ning toodi näiteid Soome ja Rootsi praktikast, kust selgus, et kui kriminaliseerida seksi ostmine vaid inimkaubanduse ohvriks olevalt inimeselt, tekitab see liiga palju tõendamisprobleeme ning selline lahendus ei ole ohvrite kaitse seisukohast efektiivne. Kui kriminaliseerida igasugune seksi ostmine nagu Rootsis, siis toob see endaga kaasa prostitutsiooni vähenemise, kuid ka erinevaid negatiivseid külgi.

2008.aastal avaldatud uurimusest selgus, et eestlaste suhtumine lõbumajadesse on viimase aastakümne jooksul muutunud liberaalsest märkimisväärselt kriitilisemaks. Seksiäri ohjamise osas peetakse aga siiani oluliseks vahendajate karistamist, teiseks sobivaks meetmeks aga peetakse prostituutide karistamist. Kõige vähem poolehoidu leidis klientide karistamine.¹⁰⁷

Seetõttu võib eeldada, et Eesti rahvas ei ole veel valmis seksiostu täielikuks kriminaliseerimiseks, kuid ehk ollakse mõne aasta pärast nii kaugel, et oleks võimalik seda varianti ühiskondlikul ja poliitilisel tasandil arutada.

Lühidalt ka teistest nõuetest. Direktiiv kohustab inimkaubandusealaste süütegude raames kriminaliseerima ka süüteole kihutamise, kaasaaitamise ja süüteokatse. Need võimalused tulenevad KarS-i §-ist 20, §-ist 22 ja §-ist 22¹, lisaks erinormist § 133¹, mis käsitleb inimkaubanduse toetamist.

Direktiiv kohustab inimkaubandusealaste süütegude eest võtma vastutusele ka juriidilise isiku, see võimalus tuleneb KarS-i §-ist 14, samuti sätestab juriidilise isiku vastutuse § 118 lg 2, § 133 lg 3, § 133¹ lg 3 ning § 138¹ lg 3.

Samuti kohustab direktiiv liikmesriike võtma meetmeid, et nende kompetentsed asutused saaksid kinni pidada ja konfiskeerida süüdlaste inimkaubanduse eest saadud tulu ning see võimalus sätestatigi §-is 133 lg 4, mille kohaselt kohaldatakse selle kuriteo eest saadud vara

---

¹⁰⁷ I. Pettai (jt). Prostitutsiooni tähendusest Eestis: kriitiline häälestatus kasvab. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Juuni 2008, lk 3-6. Arvutivõrgus: http://www2.tai.ee/uuringud/Prostitutsioon/Prostitutsiooni_tahendusest_Eestis_uuring.pdf, 03.04.2013.

laiendatud konfiskeerimist vastavalt KarS §-is 83² sätestatule. Sama on sätestatud ka § 133¹ lg-s 4, § 138¹ lg-s 4 ning § 118 lg-s 3.

Direktiiv sätestab ka kohustuse liikmesriikide pädevatele asutustele vajalike meetmete võtmiseks, et ohvrile ei esitataks süüdistus või et teda ei karistataks kuritegelikus tegevuses osalemise eest, milleks teda §-s 133 nimetatud viisidel sunniti. Otseselt sellist võimalust Eesti seadustest ei tulene, kuid teatud juhtudel on võimalik jätta kriminaalmenetlus alustamata või lõpetamata – näiteks kriminaalmenetluse seadustiku §-s 199 nimetatud aluste esinemise puhul, § 202 järgi, kui avalik menetlushuvi ei ole suur ja süü on väike, samuti § 205 järgi, kui isikult saadi abi tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisel.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 67 lubab tunnistaja turvalisuse kaitseks ta anonüümseks muuta, samuti on olemas tunnistajakaitse seadus, mis võimaldab tunnistajakaitset kohaldada.

Direktiiv rõhutab eriliselt liikmesriikide kohustust pakkuda inimkaubanduse ohvritele abi ja kaitset. 2013.aasta märtsis võeti vastu ohvriabi seaduse muudatused, viimaks Eesti õigust kooskõlla EL-i inimkaubanduse direktiiviga. Loodi nii inimkaubanduse ohvritele kui ka seksuaalkuriteo ohvriks langenud alaealistele suunatud teenuste raamistik, mille abil tagatakse ohvrile ja teatud tingimustel ka tema perekonnaliikmetele juurdepääs ohvriabiteenustele, sotsiaalhoolekandeteenustele ja riiklikule kuriteoohvri hüvitisele.¹⁰⁸

Seadusemuudatusega viidi direktiiviga kooskõlla ka välismaalaste seadus - loodi terviklik süsteem, mis peaks lahendama juhtumid, kus Eestisse jõuab välismaalane, kes on võimalik inimkaubanduse ohver või saatjata alaealine välismaalane.¹⁰⁹ Juba varasemalt sätestas välismaalaste seaduse § 203 lg 1, et kaaluka avaliku huvi korral võib välismaalasele anda tähtajalise elamisloa kuriteo tõendamiseseme asjaolude selgitamisele kaasaaitamiseks, kui ta on kannatanu või tunnistaja kriminaalmenetluses, mis on seotud inimkaubandusega. See tähendab, et inimkaubanduse ohvrit, kes viibis Eestis seadusliku aluseta, ei kohelda välismaalaste seaduse järgi kohe seaduserikkujana, ning ta võib jääda Eestisse rehabilitatsiooni.

---

¹⁰⁸ Ohvriabi seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 1. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=55d3bc8c-d171-445c-a264-8f3ae3c399e6&>, 03.04.2013.

¹⁰⁹ *Ibid*, lk 21.

Seega võib öelda, et ka muud direktiivist tulenevad olulisemad nõuded seoses inimkaubandusealaste süütegudega ning ohvrite kohtlemisega on Eesti õiguses üsna rahuldavalt sätestatud ning regulatsioone aina täiendatakse. Nimetatud võimaluste kohaldamine ning õnnestumine reaalsuses on aga omaette küsimus, mida käesolevas töös käsitlema ei hakata.

3.5 Olulisimad probleemikohad regulatsioonis

Kuigi kehtiv inimkaubanduse regulatsioon näib olevat kooskõlas rahvusvahelisest õigusest tulenevate nõuetega, siis eraldi analüüsi vajab regulatsiooni sobivus siseriikliku õigusega.

Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu versioonide koostajad küsisid eelnõu kohta arvamust erinevate avalik-õiguslike asutuste ja valitsusväliste organisatsioonide käest nagu Riigikohus, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, Eesti Advokatuur, Riigiprokuratuur, Sotsiaalministeerium, Eesti Naisteühenduste Ümarlaud, MTÜ Eluliin ning Eesti Juristide Liidu Naisjuristide ühendus.

Alljärgnevalt käsitletakse nimetatud asutuste ja organisatsioonide arvamusi ja kriitikat, tuues välja ja analüüsides uues regulatsioonis enim probleeme tekitanud elemente.

3.5.1 Haavatava seisundi mõiste

Riigikohtu arvamuses seaduseelnõule leiti, et põhjendamatu on tuua karistusõigusesse seni tundmatu termin „haavatav seisund“, kuna seda tähistab juba olemasolev õigustermin „abitu seisund“. Haavatava seisundi mõiste on ebamäärane – igaüks on omal kombel haavatav: mõni solvub kergesti, teisel on raske majanduslik seisund, kolmandal on madal enesehinnang jne. Selle mõiste sisustamine praktikas toob tulevikus kaasa probleeme – raskusi tekitab juba selle eristamine abituse- ja sõltuvusseisundist.¹¹⁰

---

¹¹⁰ Riigikohus. Arvamus karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140 SE, lk 2. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.

Riigikohtu seisukoha järgi on rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevate mõistemääratluste ülevõtmine, ilma neid eesti õiguskeele ja õigustraditsiooni vajadustega sisuliselt kooskõlla viimata, tõsine probleem.¹¹¹

Sotsiaalministeeriumi nõunik inimkaubanduse- ja vägivalla teemadel leidis aga, et haavatava seisundi mõiste laialt tõlgendamine on kooskõlas konventsioonidega, ei piirdata vaid Eestis kasutusel olevate kitsaste mõistetega nagu abitusseisund. Haavatava seisundi puhul isik usub, et tal puudub reaalne või vastuvõetav alternatiiv ärakasutamisele – seda ei hinda mitte kolmandad isikud, vaid kannatanu ise.¹¹²

Selline seisukoht oleks meie õigussüsteemis aga ebasobiv – panna koosseis sõltuvusse isiku enesele antud hinnangust või tunnetusest. Niivõrd subjektiivne tunnus muudaks meie karistusõiguse kohaldamise väga heitlikuks, pealegi oleks mõeldamatu eeldada, et iga ohver suudab oma olukorda just õiguslikust aspektist hinnata. Õiguse ühetaolise kohaldamise nimel peaks haavatavus siiski olema kohtu poolt *ex post* objektiivselt hinnatav teatud eluliste asjaolude abil, sõltuvalt konkreetsest ärakasutamise juhtumist.

MTÜ Eluliini 4.märtsi 2012.a arvamuses selgitati, et haavatavuse mõiste sisseviimine oleks oluline juhtumite puhul, kus kasutatakse ära vaimse tervise kahjustusega isikuid, sh vaimupuudega või psühhiaatriliselt haigeid noori naisi, kelle tervislikust seisundist tulenev olukordade hindamine on raskendatud.¹¹³

Sellises olukorras aga kehtiks pigem abitusseisundi tunnus, mis arvestabki isikust endast tulenevat võimetust seoses füüsilise või vaimse haigusega, mistõttu ei oleks eelmises lõigus nimetatud juhtumite puhul üldse vajalik kasutada haavatava seisundi elementi.

Käesolevas töös on haavatava seisundi ja abitu seisundi küsimust käsitletud punktis 3.4.1 ning autor on seisukohal, et sellise sisuga mõistet ei ole Eesti õiguses varasemalt kasutatud ning praegu kasutusel olevad terminid nagu abitu seisund ja sõltuvusseisund ei hõlma eneses vajalikul määral neid olukordi, mida direktiivis nimetatakse haavatava seisundi defineerimisel.

---

¹¹¹ *Ibid*, lk 3.

¹¹² Sotsiaalministeerium. Arvamus karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140 SE (tööversioon seisuga 21.02.2012), lk 2-3. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.

¹¹³ MTÜ Eluliin arvamus karistusseadustiku seaduseelnõu 140 SE tööversiooni 21.02.2012 osas, lk 2. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.

Haavatavat ja abitud seisundit on võimalik eristada - haavatav seisund tuleb arvesse vaid inimkaubandust käsitlevates süütegudes ning tähendab füüsilist, psüühilist, emotsionaalset, perekondlikku, sotsiaalset kui majanduslikku olukorda, mis võib piirata kannatanu võimalust omada muud väljavaadet kui osutada ärakasutatuks. Selleks näiteks võib tuua Eestis esinevad majanduslik-sotsiaalsed olud – tööpuudus, vaesus, vähene integreeritus ühiskonda jpm. Abitu seisund on aga seotud inimese ea või muude füüsiliste või psüühiliste teguritega, mis tulenevad inimesest endast, näiteks rasedus, puue, joove, ning mille tõttu ei ole inimene võimeline vastupanu osutama.

Rahvusvaheline kogukond on märkinud, et haavatav seisund on omane just inimkaubandusealastele süütegudele. Seni ei ole peetud vajalikuks sellist tunnust muude süütegude juures kasutada, kuid inimkaubanduse puhul on see oluline, sest ohvriks sattumine võib tihtipeale sellisest tunnusest sõltuda. Seega on autor arvamusel, et asjaolu, et haavatava seisundi mõistet käsitletakse ainult inimkaubandusealaste süütegude koosseisudes, ei tohiks probleemi tekitada.

Varasemalt on näiteks ka abitu seisundi mõistet suhteliselt kitsalt kasutatud - ainult orjastamise ja seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude koosseisudes, sõnastatuna „/.../ ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunud aru saama /.../“, muude süütegude puhul sellist tunnust ei kasutatud - kuni inimkaubanduse uue regulatsiooni jõustumiseni.

On loomulik, et sõltuvalt süüteo iseloomust tuleb arvestada väga spetsiifiliste asjaoludega, abitu seisund on väga oluline tunnus seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude puhul, inimkaubanduse eduka toimimise üheks eelduseks on aga teadupärast ohvrite kehvad majanduslik-sotsiaalsed olud. Kõige olulisem aspekt on siinjuures see, et enamasti justnimelt neid olusid ära kasutades on kaubitsejatel võimalik oma äri ajada ja nimetatud süütegusid toime panna - ohvreid meelitada, neid ära kasutada ning seeläbi kasumit teenida, – mistõttu ei tohiks inimkaubanduse puhul haavatava seisundi elementi sugugi alahinnata.

Sellest hoolimata tuleb küsida, millise väärtuse annaks meie karistusõigusele juurde haavatava seisundi mõiste kasutuselevõtmine? Tegemist on väga subjektiivseid olukordi kirjeldava seisundiga, st ühe isiku jaoks sotsiaalselt väljapääsmatu olukord ei pruugi seda olla teise inimese jaoks, kõik sõltub ohvri päritolust, eluoludest, haritusest, vaimsetest võimetest jpm. On raske ette kujutada, milliseks võivad kujuneda kohtuvaidlused selle üle, kas ohvril oli või ei olnud muud väljavaadet kui osutada ärakasutatuks, sellest aga võib sõltuda süüdlaste

karistatavus. Raskusi tekitab kindlasti see, kuidas tõendada ohvri psühholoogilist seisundit inimkaubandusele allumise ajal, sest mitte igäüks, kes tuleb rasketest sotsiaalsetest oludest, ei satu sellepärast kohe inimkaubanduse ohvriks.

Millises olukorras võiks rääkida haavatava seisundi ärakasutamisest? Enamasti kuuleb inimkaubandusest sellises vormis, kus ohvrile lubati välismaal head ja tasuvat tööd, kuid tegelikult pidi ta töötama prostituudina vms, see on aga tegelikest asjaoludest vale ettekujutuse loomine ja tähendab pettust. Haavatava seisundi puhul peaks ohver seega olema juba teadlik tehtava töö sisust või oskama seda ette kujutada, kuid sellegipoolest olema sellise tegevusega nõus, sest eluliste raskuste tõttu ei näe ta muud väljapääsu. Siin on aga juba teatud tahtevabaduse ilmingud. Laste puhul kehtib loomulikult erinorm, sest nemad ei ole piisavalt elukogenud, et selliseid otsuseid kaalutletult teha, samamoodi ei saa ka vaimupuudega inimene piisavalt teadlik olla sellest, mis teda võib ees oodata.

Täiskasvanud füüsiliselt ja vaimselt terve inimene kannab aga oma otsuste eest vastutust ning seega peab neid ka hoolikalt kaaludes vastu võtma, sest tänapäeva karistusõigus lähtubki „/.../ inimesest kui sotsiaalses käitumises vabast ja vastutavast, kuid oma individuaalsuse teostamisel ka etteantud kultuuritaustast ning sotsiaalsest keskkonnast mõjutatud isikust.“ Hoolimata sellest, et inimest mõjutavad teatud tegurid, on ta võimeline neid tegureid kontrollima ning käituma vastavalt ühiskonnas aktsepteeritud käitumisnormidele. Talle jääb alati teatud osa tahtevabadust.¹¹⁴

Seega tooks haavatavuse mõiste autori arvates kaasa tahtevabaduse liigse eiramise, rõhutades vaid inimese mõjutatust teatud rasketest majanduslik-sotsiaalsetest oludest.

Lisaks sellele, et haavatava seisundi olemasolu teatud ajahetkel on õiguslikult raske tõestada, st kas inimesel oli tegelik või vastuvõetav alternatiiv väärkohtlemisele allumisele, on keeruline ka määratleda, kuidas toimuks realselt inimese alistamine inimkaubandusele läbi tema haavatava seisundi ärakasutamise. Võib ette kujutada, et inimkaubandus ei toimi alati nii puhtal kujul ning suuremal osal juhtumitest kasutatakse lisaks ka vägivalda, ähvardamist, pettust ja muid mõjusaid meetmeid, mis on aga õiguslikult lihtsamini määratletavad ja tuvastatavad.

---

¹¹⁴ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Kirjastus Juura 2003, lk 54, 98.

Sellega seonduvalt tuleks välja tuua Riigikohtu seisukoht, mille kohaselt ei oleks pidanud regulatsioonist välja jätma kannatanu tahte vastasuse kriteeriumit.¹¹⁵

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikast selgub, et nõusolekuga on tegemist juhul, kui isik teadlikult ja vabatahtlikult lubab kahjustada koosseisupärast õigushüve, nõusolek peab olema antud enne teo toimepanemist ja kehtima ka õigushüve rikkumise hetkel. Kui tegu, millele nõusolek anti, erineb oluliselt hiljem asetleidnust, on toimepanija käitunud õigusvastaselt. Nõusolekuna aga ei saa vaadelda teole passiivselt allumist, kui isik on lihtsalt hirmul teo toimepanija ees.¹¹⁶

Seega, kui regulatsioonis siiski esineks tahtevastasuse kriteerium nagu varasemas orjastamise koosseisus, ei jääks kaitseta ka sellised haavatavas seisundis isikud, kes näiteks rasketest majanduslikest oludest kannustatuna teadlikult annavad nõusoleku prostitutsioonis osalemiseks, kuid hiljem tööd alustades selgub, et tingimused on nende jaoks siiski vastuvõetamatud või nad leiavad, et nad tegelikult siiski ei tahaks seda tööd teha, kuid nad on inimkaubitsejate ees hirmul ning jätkavad sellega. Sellisel juhul võiks öelda, et need on justkui haavatavad isikud, kuid tegelikult puudub seal ka nõusolek ning siis oleks samuti koosseis täidetud, sest tahtevastatus on olemas.

Tuleb tõdeda, et haavatava seisundi mõistele sisu leidmine on tõepoolest keeruline, veelgi raskemaks võib osutuda selle tõendamine kohtus. Kuigi kõnealust mõistet on võimalik eristada teistest meile tuntud terminitest, puudub tal siiski praktiline väärtus, sest probleeme tekitavaid aspekte on lihtsalt liiga palju. Tahtevastasuse kriteerium ning nõusolek on meie õiguses aga tuntud ja kergemini määratletavad elemendid, mille abil saaks edukamalt kõnealust regulatsiooni kujundada.

3.5.2 Regulatsiooni sõnastus ja arusaadavus

Mitmed asutused ja organisatsioonid on avaldanud muret eelnõu arusaadavuse osas ning uute väljendite kasutuselevõttus. Leiti, et praktikas võib peale „haavatavuse“ hakata probleeme põhjustama ka teiste väljendite ebamäärasus – näiteks §-s 133 sisalduv „muu vastumeelne kohustus“. Sotsiaalministeeriumi arvamuse kohaselt täidavad kõik inimesed aeg-ajalt

---

¹¹⁵ Riigikohus. Arvamus karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule (viide 110), lk 1-2.

¹¹⁶ RKKO 3-1-1-60-10

mingisuguseid vastumeelseid kohustusi oma normaalses tööelus ning peaks olema selgem, mida selle väljendi all mõeldakse - kas see tähendabki seletuskirja järgi ainult ekspluateerimisolukorda? Kuna seadust hakkavad lugema kõik inimesed, mitte ainult õigussüsteemis töötavad inimesed, siis on suurem selgus väga oluline.¹¹⁷

„Muu vastumeelse kohustuse“ väljend on loodud ilmselt selleks, et inimkaubanduse ekspluateerimisolukordade loetelu ei oleks ammendav ning jätaks ruumi ka selliste ekspluateerimisolukordade inimkaubandusena käsitlemiseks, mida mingil põhjusel ei saa kehtivas normis konkreetselt nimetatud olukordadena käsitleda. Samuti arvestab „muu vastumeelse kohustuse“ termin praegusel ajal tööjõu kiire liikumisega ning muutuvate majanduslike ja sotsiaalsete oludega, mis võivad kaasa tuua uuema aja ekspluateerimisolukordi, mida ei saa või ei ole otstarbekas normis lahti kirjutada.

Samuti leidub regulatsioonis väljend „tavapäratutel tingimustel töötamine“ – varasem Eesti (töö)õigus ei tunne sellist mõistet. Seletuskirjast aga nähtub, et see mõiste tähendab tasuta, marginaalse tasu eest või muidu orjastavatel tingimustel töötama sundimist ning muid ekspluateerimisolukordi, mis on EL-i direktiivis hõlmatud mõistega „sunniviisiline töö, orjus, sunnitöö.“¹¹⁸ Seega on Eesti õiguses otsustatud pika normikoosseisu asemel viia tööorjusega seotud olukorrad ühe mõiste alla.

Samuti leidis suurt vastukaja ka eelnõu teise versiooni sõnastus, milles kasutati terminit „prostituut“. Eesti Naisteühenduste Ümarlaud leidis, et sellise termini kasutamine tähendaks inimkaubanduse ohvrite sildistamist ning MTÜ Eluliini arvamuse kohaselt on selline terminoloogia inimväarikust alandav ning põhjustab prostitutsiooni kaasatud naistele moraalselt kahju.¹¹⁹ Ka Euroopa Liidu inimkaubandusealane direktiiv ei kasuta terminit „prostituut“.

Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu lõplikus versioonis asendati see termin väljendiga „prostitutsiooni kaasatud isik“, mis on oluliselt neutraalsem. Sellised arvamused aga peegeldavad ühiskonnas valitsevat seisukohta, mille kohaselt on prostitutsioon äärmiselt taunimisväärne tegevus. On arusaadav, et inimkaubanduse ohver, keda on sunnitud prostitutsiooniga tegelema, oleks sellisest nimetusest veelgi enam traumeeritud ning seega

---

¹¹⁷ Sotsiaalministeeriumi arvamus karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule (viide 112), lk 1.

¹¹⁸ Seletuskiri eelnõu teise lugemise teksti juurde (viide 89), lk 3.

¹¹⁹ Sotsiaalministeeriumi arvamus (viide 112); Eesti Naisteühenduste Ümarlaud. Arvamus eelnõu 140 SE tööversioonile seisuga 21.02.2012, lk 1. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.

tuleb nõustuda eelnevate arvamustega sellest, et selline terminoloogia on seadusloomes kohatu, lisaks läheks see vastuollu rahvusvahelistest õigusaktidest tuleneva nõudega kohelda inimkaubanduse ohvreid justnimelt ohvrite ja kannatanutena.

Üldisemas plaanis võib tõdeda, et keskmiste võimetega tavainimesel, kellel puuduvad õiguslikud eriteadmised, ei ole kuidagi võimalik regulatsioonist täielikult aru saada, ilma et ta peaks uurima seletuskirjas toodud põhjendusi ja selgitusi, kuid ka need ei pruugi olla piisavad. Käesolevas töös on varasemalt välja toodud probleem seoses §-s 133 leiduva abitu seisundi mõiste paigutusega, mida leidub nii põhi- kui ka raskendavas koosseisus, raskused § 133 ning § 138¹ eristamisel, samuti ei ole võimalik inimesel seaduse teksti lugedes mõista, milline vahe on §-s 133 nimetatud inimkaubandusele kaasaaitamisel ning §-i 133¹ järgi inimkaubanduse toetamisel.

Riigikohtu ning Tartu Ülikooli õigusteaduskonna esindajad toetasid oma arvamuses riigiprokurör Margus Kurmi alternatiivina esitatud inimkaubanduse kuriteokoosseisude eelnõu kavandit. Arvamustes viidatakse eelnõu paremale sobivusele struktuuri ja põhimõtete, samuti statistilise ülevaate saamise osas. Eelnõu kavandis eristati inimkaubanduse erinevaid vorme järgnevate normide abil: seksiorjusse asetamine, seksiorjusele kaasaaitamine, tööorjusse asetamine, tööorjusele kaasaaitamine, doonorlusele kallutamine ja ebaseaduslikule doonorlusele kaasaaitamine.¹²⁰

Regulatsiooni selguse tagamiseks oleks tõepoolest mõistlikum eraldada kolme enim esinevat inimkaubanduse liiki, kuna see võimaldab norme täpsemini ja arusaadavamalt sõnastada. Selliselt oleks võimalik pikemalt kirjutada, mida mõeldakse normides nimetatud inimkaubanduse liikide all. Praeguse inimkaubanduse koosseisu sõnastus on pikk ning ei võimalda inimkaubanduse eri vormide sisu väga palju rohkem avada.

Autor aga pooldaks siiski normide nimetamist inimkaubandusena, näiteks „Inimkaubandus seksuaalse ärakasutamise eesmärgil“. Inimesed oskaksid seda paremini seostada ülemaailmse probleemiga, kui asju nimetatakse ühtemoodi, samamoodi oleks rahvusvahelisel tasandil kergem meie õigust tutvustada. Orjuse kasutamine sätte pealkirjas ei oleks sobilik, sest orjus on üks inimkaubanduse liikidest.

---

¹²⁰ Riigikohtu arvamus (viide 110); Tartu Ülikooli õigusteaduskonna esindajate arvamus (*infra*, viide 123); M. Kurmi poolt esitatud seaduseelnõu kavand „Inimkaubanduse koosseisud“. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 16.01.2013.

Justiitsministeeriumis koostati 2009.aastal analüüs inimkaubanduse definitsioonist ja kuriteokoosseisust, mis hõlmas näiteid teiste riikide seadusandlusest. Sealt nähtub, et mitme Euroopa riigi inimkaubandusealane õigus võtab eeskujuks rahvusvahelised õigusaktid ning sarnaselt neile koondab inimkaubanduse koosseisu suuremal jaol ühte sättesse. Selliselt on toimitud näiteks Soomes, Rootsis, Norras, Lätis, Belgias ja Prantsusmaal. Saksamaal eristatakse inimkaubandust seksuaalse ekspluateerimise ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil, Itaalias on inimkaubanduse koosseisu eelduseks orjastamise koosseisu täitmine, Austrias aga eristatakse orjastamist ja inimkaubandust.¹²¹

Kuigi seksiorjuse ja tööorjuse eristamine Eesti karistusõiguses oleks regulatsiooni selguse ja statistika kogumise mõttes hea lahendus, ei oleks sellel aga rahvusvaheliselt niivõrd olulist rolli, sest nagu eelnevast lõigust nähtub, siis on Euroopa riigid pigem võtnud eeskujuks rahvusvaheliste õigusaktide inimkaubanduse koosseisu vormi ja sisu ning selline tööorjust ja seksiorjust eristava statistika võrdlemine nendega ei oleks võimalik. Sellist võrdlust saaks teha ilmselt vaid Saksamaaga. Seega võib väita, et rahvusvahelise koostöö edendamise ja statistika seisukohast on piisav, kui Eestis eksisteerib inimkaubandusele spetsiifiline õigus praeguses vormis, kuid selle kõrval jääb siiski alles küsimus regulatsiooni arusaadavusest ja kvaliteedist.

3.5.3 Karistusmäärad

Karistusmäärade osas antud arvamustes kerkisid esile selgelt vastanduvad leerid: organisatsioonid, kes igapäevaselt inimkaubanduse ohvritega kokku puutuvad, arvasid, et mida kõrgemad on karistusmäärad, seda parem, ning õigusteoreetikud ja -praktikud leidsid, et sanktsioonimäärasid tuleks kindlasti alandada.

Riigikohus leidis, et karistusmäärad ei ole läbi mõeldud ning on põhjendamata, miks on karistusmäärad doonorlusele sundimise eest väiksemad kui inimkaubanduse eest.¹²²

---

¹²¹ A. Kuznetsova, B. Tammiste (koost). Inimkaubanduse definitsiooni ja kuriteokoosseisu analüüs. Justiitsministeerium. Tallinn 2009, lk 30-42. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50155/IK+definitsiooni+ja+kuriteokosseisu+analuus_1%F5plik.pdf, 16.01.2013.

¹²² Riigikohus. Arvamus karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule (viide 110), lk 3.

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna esindajate arvamuse kohaselt ei tohi vajadus võidelda teatud kuriteoliigiga tähendada selle ületähtsustamist - iga kuriteo eest tuleb ette näha karistus, mis on selle tekitatud ebaõigusega adekvaatne. Kui aga vaadelda Eesti karistusõiguse loogikat, siis on inimkaubanduse eest nimetatud karistusemäärad võrreldes teiste normidega liiga kõrged. Lisaks leiti, et „/.../ rahvusvaheliste organisatsioonide õigusaktidest tulenevad nõuded ei saa siseriiklikule karistusõigusele ette kirjutada üksikasjalikku regulatsiooni.“¹²³

Sotsiaalministeeriumi inimkaubanduse- ja vägivallateemade nõuniku arvates on aga oluline, et karistusemäärasid ei vähendatud võrreldes eelmise karistusseadustiku redaktsiooniga, vastasel juhul oleks see andnud ühiskonnale väga halva signaali.¹²⁴

Eesti Juristide Liidu Naisjuristide ühendus leidis samuti, et karistuste alammäärasid tuleb pigem tõsta kui alandada, õigustuseks asjaolu, et süüteo tagajärjed kannatanutele on väga rängad – töövõime kaotusest surmani. Rõhutati ka vahendajate ja kaasaaitajate rolli suurust ning vajadust karistusemäärasid nende puhul tõsta.¹²⁵

Eesti Naisteühenduste Ümarlaud oli oma arvamuses rahul sellega, et karistusi igas vanuses isikute seksuaalset ekspluateerimist puudutavate kuritegude eest on tõstetud.¹²⁶

Eeltoodud arvamuste põhjal võib öelda, et inimkaubanduse ohvritega igapäevaselt kokkupuutuvate organisatsioonide silmis on tegemist äärmiselt raske kuriteoga, nad suhtlevad kannatanutega ja näevad otseselt inimkaubanduse tagajärge. Kõrgemate karistusemäärade toetamine on mõistetu just ohvrite aspektist. Siinjuures tuleb aga autoril nentida, et nende hinnangutest kumab siiski eelkõige läbi emotsionaalne taust, mitte läbimõeldud õiguslik argumentatsioon.

Seletuskirjast nähtub, et karistusemäärade sätestamisel on eelnõu koostajad lähtunud vajadusest säilitada proportsionaalsus teiste KarS-is sätestatud sanktsioonimääradega. Võrdluseks toodi § 135 lg 2 – noorema kui 18-aastase isiku pantvangi võtmine, mis on

---

¹²³ Tartu Ülikooli õigusteaduskond. Arvamus karistusseadustiku muutmise seaduseelnõule 140 SE, lk 1-2. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.

¹²⁴ Sotsiaalministeeriumi arvamus karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule (viide 112), lk 2.

¹²⁵ Eesti Juristide Liidu Naisjuristide ühendus. Arvamus karistusseadustiku eelnõule 06.02.2012.a. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.

¹²⁶ Eesti Naisteühenduste Ümarlaua arvamus (viide 119), lk 1-2.

karistatav 5-15 aastase vangistusega ja § 176 lg 2 – raskendavatel asjaoludel alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine, mis on karistatav 3-15 aastase vangistusega.¹²⁷

Ilmselt on eelnõu koostajatel olnud mõttes võimalikult tõhus negatiivne üldpreventsioon, mida regulatsiooniga võiks saavutada. Et võtta ära soovi kuritegu toime panna, peab karistus tooma kaasa raskema tagajärje kui kuriteoga saavutatav tulu. Selline mõtteviis kätkeb endas aga ka riigi karistusvõimu ohtlikult suurendada võivat arusaama, et karmimal karistusel on ka tugevam ärahoidev toime.¹²⁸

Käesoleva töö sissejuhatuses on põgusalt mainitud inimkaubandusega tegelejate suuri tulusid – umbes 24 miljardit eurot aastas – ning sellest tulenevalt võib eeldada, et sellisest ärist loobumiseks peaksid neid ähvardavad karistused olema utoopiliselt karmid. Kõrge peaks olema ka kurjategijate tabamise protsent.

Samas aga ei saa unustada, et karistusõigus on süsteem ning süsteemis esinevad normid peavad olema organiseeritud, struktureeritud, teiste süsteemis leiduvate normidega teatud viisil seotud; olema ühelt poolt süsteemi terviklik osa, teiselt poolt aga iseseisev madalam süsteem. Süsteemi elemendid peavad olema omavahel seotud, selle tõttu saab süsteemi ühtsena tajuda.¹²⁹

Sellise süsteemi tõhusaks toimimiseks peaksid selles sisalduvad normid olema sobivuses teiste normidega, tuleks hoida nõ ühtlast joont. Kui üks element on paigast ära, võib see kogu süsteemi ebausaldusväärseks muuta.

Seletuskirjas toodud näited teistest kuritegudest, mille puhul on sanktsioonimäärad samuti kõrged, on § 176 järgi toime pandud kuritegusid 2009.aastal registreeritud 2 episoodi (eristamata põhikoosseisu ja raskendavat koosseisu), 2010-2012 aga mitte ühtegi episoodi. Paragrahvis 135 nimetatud kuritegusid ei registreeritud 2012.aastal ühtegi episoodi, 2011.aastal aga 3.¹³⁰

Tegemist on seega pigem harva esinevate süütegudega ning seletuskirjast ei nähtu, et peale nende normide oleks veel teisigi norme karistusmäärade sätestamisel võrdlusesse võetud. Sellega lihtsalt näidati, et meie karistusõiguses on veel paar normi, mis nii kõrgeid

---

¹²⁷ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 140 SE seletuskiri (viide 84), lk 8.

¹²⁸ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Kirjastus Juura 2007, lk 42-43.

¹²⁹ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia, 2., täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn 2007, lk 89-91.

¹³⁰ Registreeritud kuritegevus Eestis 2012.aastal. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57886>, 15.03.2013.

sanktsioonimäärasid sätestavad. See aga ei ole kindlasti piisav põhjendus karistumäärade suuruse osas.

Kui aga vaadelda sagedamini esinevaid süütegusid nagu tapmine § 113 järgi, mille eest on karistuseks 6-15 aastane vangistus, siis tõusetub tõepoolest küsimus inimkaubanduse eest sätestatud sanktsioonimäärade tasakaalustatusest ning sobivusest ülejäänud normidega seadustikus. Ei ole mõeldav, et tapmine, mis ründab olulisimat hüve inimese jaoks – elu –, oleks samaväärne inimkaubandusega, mille käigus ehitaja ei saanud Soomes aktsepteeritaval tasemel töötingimusi või –tasu. Ei tohiks jätta teisi süütegusid inimkaubanduse olulisuse taha varju, probleemi tõsidusest teadaandmiseks on ka teistsuguseid meetmeid peale karmide õigusnormide sätestamise.

Arvestada tuleks ka asjaolu, et kõrged sanktsioonimäärad ei tähenda, et kohtud neid ka rakendada hakkaks – sanktsioonimäärad peavad vastama süüteost tulenevale ebaõiglusele. Kohus peab järgima seadusandja poolt esitatud piire, kuid konkreetse karistuse valik on siiski kohtuniku siseveendumusest lähtuv.¹³¹ Suure tõenäosusega jääksid inimkaubanduse eest mõistetavate sanktsioonide ülemmäärad seadustikus pelgalt formaalsuseks ning praktikas rakendaksid kohtud karistumäärasid siiski vastavalt asjaoludele.

Käesoleva töö autor leiab, et tuleks leida konsensus rahvusvaheliste õigusaktide nõuete ja siseriikliku õiguse vahel. Autor ei saa aga nõustuda seisukohaga, et rahvusvahelised õigusaktid ei saa siseriiklikule õigusele üksikasjalikku regulatsiooni ette kirjutada.

Euroopa Liidu toimimise lepingu III osa V jaotise 4.ptk art 83 sätete kohaselt võib EL-i direktiivide abil kehtestada miinimumeeskirjad kuriteokoosseisude ja karistuste määratlemiseks eriti ohtlike ja piiriüleste kuritegude puhul, nagu on näiteks inimkaubandus.¹³²

Euroopa Liidu direktiividest ei tulene küll vahetult liikmesriikide kodanikele õigusi ega kohustusi, kuid liikmesriigil on kohustus direktiiv teatud tähtjaks siseriiklikku õigusesse sisse viia. Olenevalt direktiivi sõnastusest ja tehnilisuse astmest on võimalik direktiiv üle võtta kas täielikult ehk vältides igasugust riigipoolset valikuvabadust, või eesmärgipäraselt, mis jätab liikmesriigi õigusloojale võimaluse direktiivi paindlikult kohaldada ehk ümber formuleerida. See säilitab siseriikliku õiguse süsteemi, struktuuri ja keele, välja võib jätta

---

¹³¹ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Kirjastus Juura 2007, lk 113.

¹³² J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus Juura 2010, lk 748.

ebaolulised osad. Tehniliste ja konkreetsete direktiivide puhul kasutatakse täielikku harmoneerimist, kuid neid võib kasutada ka läbisegi.¹³³

Unustada ei tohi ka EL õiguse ülimuslikkuse põhimõtet ning seda, et kui riik jätab EL direktiivi siseriiklikusse õigusesse üle võtmata, on tegemist õigustloova akti õigusvastase andmata jätmisega ning teatud juhtudel võib riik sellega tekitatud kahju eest vastutada.¹³⁴

Antud juhul peab tõdema, et EL-i inimkaubanduse direktiivi detailsus karistusmäärade osas tähendab seda, et neid miinimumnõudeid peavad liikmesriigid ka oma õiguses sätestama. Need on loodud selleks, et ühtlustada liikmesriikide inimkaubandusealaseid sanktsioone ning liikmesriikidele ei ole jäetud täielikku valikuvabadust sanktsioonimäärade kehtestamiseks. Kuigi EL-i inimkaubanduse direktiivi ülevõtmise lõplik tähtaeg oli 6.aprill 2013.a, tuli direktiivis sätestatud nõuetega arvestada juba uue inimkaubanduse regulatsiooni eelnõu koostamisel ja vastuvõtmisel, sest direktiiv jõustus juba 2011. aastal.

Kahe perioodi vaheline aeg on nn üleminekuage, mille jooksul liikmesriik peab direktiivi siseriiklikusse õigusesse üle võtma. Selles ajavahemikus on direktiivil teatav eelkehtivus.¹³⁵

Seega võib nentida, et EL-i direktiivist tulenevad sanktsioonimäärad on meile kohustuslikud. Parem lahendus oleks Eesti karistusõiguses sätestada EL-i direktiivis nimetatud minimaalsed karistusmäärad inimkaubandusealaste süütegude eest ning neid mitte ületada. Selliselt oleks täidetud kooskõla EL-i õigusaktiga, kuid samas ei tekiks niivõrd suurt ebakõla Eesti karistusõiguse siseselt, võrreldes teiste normidega. Ilmselt ei oleks aga sellist lahendust mõistlik praegu läbi viia, sest inimkaubanduse süütegude karistusmäärade üllatuslik alandamine annaks ühiskonnale halva signaali. Seega jäävad kehtivad sanktsioonimäärad püsima ning kohtupraktika näitab, kas maksimummäärasid üldse kunagi kohaldama hakatakse. Käesoleva töö autoril sellesse suurt usku ei ole.

Oluliselt mõjusam toime oleks ilmselt laiendatud konfiskeerimise kohaldamise võimalusel inimkaubandusealaste kuritegude puhul KarS § 83² lg 1 järgi – selle järgi on kohtul teatud juhtudel võimalik konfiskeerida osa või kogu kuriteo toimepanija vara, kui see kuulub otsuse tegemise ajal toimepanijale ja kui kuriteo olemuse, isiku legaalse sissetuleku ja varandusliku

---

¹³³ J. Laffranque. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn: Kirjastus Juura 2006, lk 273-277.

¹³⁴ *Ibid*, lk 301.

¹³⁵ *Ibid*, lk 275.

olukorra ning elatustaseme erinevuse või muu põhjuse tõttu on alust eeldada, et isik on saanud vara kuriteo toimepanemise tulemusena.

Kuna inimkaubanduse äri aetakse eelkõige selle suure tulususe tõttu, siis oleks tulu konfiskeerimine just see, mis muudaks karistuse kurjategijate jaoks karmiks – 3 aastat vangis istumist ei aita kurjategijat ümber kasvatada, kui ta teab, et saab pärast seda oma inimkaubanduse tulude baasil loodud luksuslikku elu edasi elada. Arvestades sellise äri suuri tulusid, annaks konfiskeerimine suure panuse sellesse, et karistus ei tunduks kurjategijatele leebe. Seetõttu on autor seisukohal, et ei ole ilmtingimata tarvis karistusmäärasid väga kõrgele tõsta - lähtudes kuriteo iseloomust võivad muud meetmed märksa mõjuvamad olla.

KOKKUVÕTE

Inimkaubandus on üks suuremaid ülemaailmse kuritegevuse liike, mille tagajärjel kannatavad miljonid inimesed, samal ajal, kui kurjategijad naudivad suuri tulusid. Tegemist on ajaloolise orjakaubanduse tänapäevase vormiga, mis hõlmab eneses inimeste ärakasutamist seksuaalsel eesmärgil, sunniviisilise tööjõu kasutamise eesmärgil, elundite eemaldamise eesmärgil ning kerjamisele, abiellumisele või kuritegevusele sundimise eesmärgil.

Käesolevast tööst selgub, et inimkaubanduse põhjusteks on eelkõige rasked majanduslikud ja sotsiaalsed olud nagu vaesus, tööpuudus, hariduse kättesaamatus, ühiskonna kihistumine ning teatud ajaloolised ja kultuurilised eripärad ühiskonnas nagu kastisüsteemid, teiselt poolt aga põhjustavad inimkaubandust tarbijad, kes soovivad odavaid tooteid, kliendid, kes soovivad seksuaalseid teenuseid, samuti tööandjad, kes tahavad oma tööjõukulud madalal hoida. Kõike seda hoogustab globaliseerumine, infotehnoloogia levik, majanduslike olude kiire muutumine ja inimeste suurem liikuvus maailmas.

Inimkaubandusest rääkides on oluliseks märksõnaks just „haavatavus“ – ohvriteks satuvad peamiselt ühiskonnas haavatavamad inimesed nagu naised ja lapsed, ohvrite koguarv maailmas ulatub aga miljonitesse. Viimased uuringud on näidanud, et lapsohvrite arv on lausa tõusuteel. Arvestades inimkaubanduse raskeid füüsilisi ja psüühilisi tagajärgi selle ohvritele, samuti inimkaubanduse piiriülest iseloomu, on viimasel aastakümnel eriliselt hoogustunud sellevastane rahvusvaheline võitlus.

On loodud mitmeid rahvusvahelisi õigusakte nagu Palermo protokoll, Euroopa Nõukogu konventsioon ning uusim ja Eesti jaoks olulisim on Euroopa Liidu inimkaubanduse direktiiv. Rahvusvaheline õigus on inimkaubandusevastases võitluses olulisi arenguid läbi teinud, alustati üldsõnalisematest õigusaktidest, et luua baas võitlusele, ning välja on aga jõutud detailsete nõueteni siseriiklikus õiguses, rahvusvahelises koostöös ning ohvrite abistamises. Tähtsateks märksõnadeks on siinkohal just ohvrite kaitse, riigisiseste õiguskordade ühtlustamine Euroopa Liidus ning ühiskondlik ennetus- ja teavitustöö.

Varasemas Eesti õiguses oli inimkaubanduse regulatsioon väga muutlik – esimese Eesti Vabariigi aegne kriminaalseadustiku sätestas hulgaliselt erinevaid norme, mis võiksid inimkaubandust puudutada, ning juba tollal tunnustati vajadust viia oma õigus rahvusvaheliste

konventsioonidega kooskõlla. Nõukogude ajal oli regulatsioon aga pea olematu ning väga raske on sealt ühtegi inimkaubandusega seotud kuriteokoosseisu leida.

4.aprillil 2012.aastal jõustus karistusseadustiku muutmise seadus, millega toodi Eesti õigusesse inimkaubanduse koosseis. Varasemalt käsitles inimkaubandust teatud määral orjastamise koosseis, kuid see ei olnud enam piisav, vaja oli rahvusvahelise õigusega vastavuses olevat konkreetset inimkaubanduse regulatsiooni.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli selgitada, kas uus inimkaubanduse regulatsioon Eesti karistusõiguses vastab rahvusvahelise õiguse nõuetele, eriti just Euroopa Liidu inimkaubanduse direktiivile. Teiseks uurimisülesandeks oli analüüsida regulatsiooni nii sisuliselt kui ka vormi poolest, et tuvastada selle kvaliteeti. Siinkohal toetuti ja analüüsiti ka inimkaubanduse temaatikaga tegelevate organisatsioonide ning avalik-õiguslike asutuste poolt esitatud arvamusi seaduseelnõule ning püüti leida õige suund.

Käesolevas töös selgus, et uus inimkaubanduse regulatsioon on rahvusvahelise õiguse nõuetega kooskõlas – sätestatakse inimkaubanduse koosseis rahvusvaheliste õigusaktide eeskujul, samuti järgitakse nõudeid karistumäärade sätestamisel. Inimkaubanduse regulatsioon hõlmab kõiki vajalikke elemente – inimkaubanduse viise, vahendeid, eesmärke nagu rahvusvahelises õiguses. On toodud sisse juriidilise isiku ja osavõtjate vastutus, ohvri nõusoleku ebaolulisus, kurjategijate vara konfiskeerimise võimalus ning muud nõuded. Kaitstakse eriliselt haavatavaid isikuid ning sätestatakse muud vajalikud raskendavad asjaolud. Võib öelda, et Eesti on täitnud rahvusvahelised nõuded.

Regulatsiooni sisulisemal analüüsimisel selgus, et leidub probleeme seoses sobivusega Eesti karistusõigusega. Esiteks tekitas küsitavust haavatava seisundi mõiste esmakordne kasutuselevõtt Eesti õiguses. Tegemist on küll rahvusvahelise õiguse järgi inimkaubanduse võtmemõistega, kuid nimetatud mõiste rakendamine praktikas võib osutuda väga keeruliseks seoses selle sisu määratlemise ja tõendamise osas. Autori arvates on tegemist lubamatult subjektiivse elemendiga, mis eirab liigselt inimese tahtevabaduse olemasolu. Parem lahendus oleks tahtevastatuse elemendi lisamine regulatsiooni, mis aitaks kergemini määratleda ohvri tahet inimkaubanduses osaleda.

Teiseks probleemiks on regulatsiooni arusaadavus. Töös analüüsitud arvamustes leiti, et paljud mõisted võivad hakata segadust tekitama, näiteks „muu vastumeelne kohustus“ ja „tavapäratutel tingimustel töötamine“. Mitmel juhul võib keskmiste võimetega tavainimesel

tekkida raskusi regulatsiooni sisust arusaamisel, samuti koosseisude omavahelisel eristamisel. Selguse parandamiseks oleks kindlasti tarvis eraldada inimkaubanduse koosseis kolme eri normi, mis käsitleksid inimkaubandust seksuaalse ja tööalase ärakasutamise eesmärgil ning doonorluse eesmärgil. Selliselt on võimalik koosseisude sisu pikemalt lahti kirjutada ning see arusaadavamaks muuta.

Töös analüüsitud arvamustes peegeldusid kaks erinevat lähenemist sanktsioonimäärade osas: ühed leidsid, et need võiksid olla veelgi kõrgemad, teised aga pidasid neid sobimatult karmideks. Käesoleva töö autori arvates oli õige Euroopa Liidu direktiivist tulenevaid karistuste miinimummäärasid kohaldada, sest Eesti on kohustatud direktiivi siseriiklikku õigusesse üle võtma, küll aga ei oleks olnud vajalik nimetatud määrasid ületada. Piisanud oleks direktiivis ettenähtud minimaalsete sanktsioonimäärade sätestamisest, sest kõrgemad karistusmäärad jätavad Eesti karistusõiguse üldisel taustal mulje inimkaubanduse liigsest tähtsustamisest teiste kuritegude kõrval. Inimkaubandusele sobiva karistuse ei moodusta üksi vangistuse pikkus, vaid sellise tulusa äri puhul võib kurjategijaile märksa valusamaks osutuda hoopis nende vara konfiskeerimine. Seega ei ole tarvis karistusmäärasid liiga kõrgeks ajada, sest sõltuvalt kuriteo iseloomust võivad muud meetmed palju efektiivsemad olla.

Seega on autor arvamusel, et Eestis on suudetud luua inimkaubandusele spetsiifiline õigus, mis on kooskõlas Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õiguse nõuetega. Regulatsiooni sisu võiks aga märksa kvaliteetsem olla. Paratamatult jääb mulje, et kiirustades on üle võetud inimkaubanduse regulatsioon, nagu see on kirjas rahvusvahelises õiguses, analüüsimata selle sobivust siseriikliku õigusega. Nii võeti üle haavatava seisundi mõiste, mis võib Eesti õiguse raames rakendatuna pigem probleeme juurde tekitada, samuti karistusmäärad, mis tekitavad ebakõla seoses ülejäänud karistusseadustiku normidega. Vähem oluline ei tohiks olla ka asjaolu, et seadustiku lugeja jaoks võib regulatsioon olla raskesti arusaadav ning järgitav.

Kuigi Eesti uus inimkaubanduse regulatsioon on vastavuses rahvusvahelise õiguse nõuetega, on siseriiklikul tasandil tegemist pigem ebaõnnestunud regulatsiooniga. Püüdes piinlikult täpselt järgida rahvusvahelist õigust, jäeti tähelepanuta sobivus riigisisese õigusega, mis ei tohi olla vähem tähtis. Tuleks luua tõhus ja sobiv inimkaubanduse regulatsioon, mida toetaksid lisaks ka erinevad sotsiaalsed ja kultuurilised meetmed ühiskonnas.

Inimkaubandusevastases võitluses on aga kohustus luua tõhus õiguslik regulatsioon vaid esimeseks sammuks. Seda peab esiteks toetama korrakaitseorganite töö, mille tõhustamiseks

tuleks kindlasti luua spetsialiseerunud üksusi, kes on vastavatel teemadel koolitatud. Inimkaubanduse rahvusvahelise iseloomu tõttu tuleb tõsta ka rahvusvahelist koostöövõimet, strateegiate loomise taset ning infovahetuse kvaliteeti. Loomulikult ei saa inimkaubandusevastast võitlust seada kõige prioriteetsemaks, kuid selge on, et võitluse tõhusust saab ja tuleb tõsta.

Üks olulisimaid aspekte aga sellise kuritegevuse vastu töötades on ühiskonna adresseerimine. Võib eeldada, et Eesti ühiskonnas on inimeste teadlikkus inimkaubandusest ja selle toimimisest küllaltki kasin. Tihtipeale tulevad ohvrid rasketest sotsiaalsetest oludest, kus valitseb vaesus, tööpuudus, diskrimineerimine, ning iga tööpakkumine, eriti välismaine, tundub olevat väljapääs lootusetust olukorrast. Õiguslase reguleerimise kõrval vahest olulisim, mida riik saab inimkaubandusevastases võitluses teha, on rahva harimine. See tähendab, et tuleb kasutusele võtta sotsiaalseid, hariduslikke ja kultuurilisi meetmeid, tegeleda ennetus- ja teavitustööga, et inimesed oskaksid ohte ära tunda ning ennast kaitsta.

THE REGULATION ON TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN THE ESTONIAN PENAL LAW: ACCORDANCE WITH DOMESTIC AND INTERNATIONAL LAW

Abstract

Trafficking in human beings is considered one of the most vicious criminal activities in the modern society. Human traffickers use vulnerable people from all parts of the world in sex trade, forced labour, beggary, the removal of organs and other services in order to gain profit.

There are millions of victims of human trafficking on every continent. They often derive from difficult economic and social conditions such as poverty, unemployment, gender inequality and the lack of education. Globalization is also a key factor in why human trafficking is spreading even faster – goods travel quickly over the world, people enjoy the freedom of movement, infotechnology has radically evolved etc. Ofcourse one of the major reasons for human trafficking is demand – people want to buy cheap products, men want to use all kinds of sexual services and employers want to use cheap labor.

Women and children as the most vulnerable people in society are usually the victims. The usage of children in human trafficking has even increased during the past few years. The consequences of human trafficking for the victims are severe, they suffer from physical and psychological health issues which can sometimes lead to death.

Due to these serious circumstances, the international community has become more active in the fight against human trafficking. Major international organizations such as the United Nations, European Union, Council of Europe etc have taken important steps in order to make this combat more effective. Several international conventions have been adopted and signed by many countries, to mention a few: the Palermo protocol, the Council of Europe convention and the European Union directive on human trafficking.

The Estonian law on human trafficking has been very different from the beginning of the 20th century until this day, depending on the ruling power. In the opinion of the international community the Estonian law was not enough for a successful combat against human trafficking – Estonia lacked a regulation which would specifically address human trafficking. On the 4th of April 2012 a new regulation was adopted in the Estonian penal law, which

created a specific regulation on human trafficking. This was an important step as Estonia was the last of the EU member states to adopt such a regulation.

The aim of this master's thesis was to analyse the new regulation on human trafficking to find out if it finally was in accordance with international law and also, if it was acceptable as such in the Estonian criminal law.

The author of this thesis concluded that the amendment of the Estonian penal law was in fact in accordance with the demands of international law, especially the EU directive – the regulation specifically stipulates a concrete provision on human trafficking, following the example of international legislation. It also criminalizes assisting, abiding and attempting, stipulates the liability of corporate bodies and the possibility to confiscate criminal profits gained in the human trafficking business. The penalties are also in accordance with the conditions in the directive. Therefore one can say that the new regulation is quite successful in meeting the requirements of international law.

In analysing the accordance with domestic law, the author also viewed the opinions of several non-governmental (non-profit) organisations, legal persons in public law (e.g. the University of Tartu) and also state institutions (e.g. the Ministry of Social Affairs) and analysed the suitability of their opinions and criticism.

Three major issues emerged while analysing the aforementioned opinions and the accordance of the regulation with domestic law. Firstly, the term „vulnerability“, which is directly taken from international legislation. Although it is an important term in the fight against human trafficking, it should not be used in Estonian law. The term itself is quite indefinite, handling a situation where the victim believes they have no other choice than to be exploited. This is quite subjective, as people come from different backgrounds, social circumstances and mental capacities. Where a situation may seem impossible to one, another might find a way out. Also there could be serious problems in court, proving the fact of vulnerability during the time of being subjected to exploitation. The term is far too problematic to be successfully used, and other well-known elements such as consent and compulsion can be used in order to make the regulation more effective.

Secondly, the regulation could easily be misunderstood by regular people who read it. There are some problems with distinguishing between norms, understanding their context etc. The human trafficking norm should be divided into two separate norms, such as human trafficking

for the purpose of sexual exploitation and human labor exploitation. This would help to make the content of these norms more understandable as it is possible to write longer explanations.

Thirdly, one of the major problems concerned penal rates for crimes involved with human trafficking. The non-governmental organisations welcomed the idea of higher rates of punishment, while the representatives of the University of Tartu law faculty and National Court were against it. In their opinion, the sanctions for human trafficking should not be as high as for example for manslaughter, as this would indicate that human trafficking is the most important crime to fight against. This ofcourse is not suitable in penal law.

The author of this thesis concluded that these relatively high punishment rates are demanded by the EU directive, but the Estonian human trafficking regulation should not go higher than the rates stipulated in the directive. The regulation of human trafficking should be coherent with the rest of the penal code. In the author's opinion, the confiscation of the profits and assets of the criminals, in addition to imprisonment, in this case might be a much more effective tool.

So in the author's opinion the human trafficking regulation in the Estonian penal code is sufficient in the means that it is in accordance with international law. However there are several quite serious problems regarding the regulation and its suitability in the Estonian criminal law.

None the less, creating human trafficking legislation is only the first step in the effective combat against human trafficking. The state has to take necessary steps to improve this by creating special units within the law enforcement system, improving international cooperation and providing better protection and aid to the victims of human trafficking. In the opinion of the author of this thesis, a very important part of this combat is taking social, cultural and educational measures in order to educate people in the area of human rights and human trafficking, especially those who are the most vulnerable.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. A Profitable Enterprise - The CNN Freedom Project. Arvutivõrgus: <http://thecnnfreedomproject.blogs.cnn.com/category/the-facts/>, 02.01.2013.
2. Aruanne inimkaubitsemise kohta Eestis aastal 2012. Ameerika Ühendriikide suursaatkond Eestis. Arvutivõrgus: http://estonian.estonia.usembassy.gov/tipest_0612.html, 05.01.2013.
3. Aruanne inimkaubitsemise kohta Eestis aastal 2011. Ameerika Ühendriikide suursaatkond Eestis. Arvutivõrgus: <http://estonian.estonia.usembassy.gov/tipest2012.html>, 05.01.2013.
4. Bonded Labour. Anti-Slavery. Arvutivõrgus: http://www.antislavery.org/english/slavery_today/bonded_labour.aspx, 03.01.2013.
5. Cameron, S., Newman, E. (koost). Trafficking in Humans: Social, Cultural and Political Dimensions. Tokyo: United Nations University Press 2008.
6. Child Domestic Work. Anti-Slavery. Arvutivõrgus: http://www.antislavery.org/english/slavery_today/child_domestic_work.aspx, 03.01.2013.
7. Child Labour. Anti-Slavery. Arvutivõrgus: http://www.antislavery.org/english/slavery_today/child_labour.aspx, 03.01.2013.
8. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Historical Background. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Convntn/FSAction_en.asp#TopOfPage, 03.01.2013.
9. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Introduction. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Convntn/FSConv_en.asp#TopOfPage, 03.01.2013.
10. Council of Europe Treaty Office. Liitunud liikmesriigid 03.01.2013 seisuga. Arvutivõrgus: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?CL=ENG&CM=&NT=197&DF=&VL=>, 03.01.2013.
11. Counter-Trafficking. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon. Arvutivõrgus: <http://www.iom.int/cms/countertrafficking>, 04.04.2013.
12. Eesti Juristide Liidu Naisjuristide ühenduse arvamus karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule 140 SE, 06.02.2012.a. Arvutivõrgus:

- http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12,
13.01.2013.
13. Eesti Naisteühenduste Ümarlaud. Arvamus eelnõu 140 SE tööversioonile seisuga 21.02.2012. Arvutivõrgus:
http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12,
13.01.2013.
14. Euroopa Liidu Nõukogu 2009: Ettepanek: Nõukogu raamotsus, milles käsitletakse inimkaubanduse ennetamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK. KOM (2009) 136 lõplik. 2009/0050 (CNS).
15. Euroopa Liidu Nõukogu 2009: Ettepanek: Seletuskiri: Nõukogu raamotsus, milles käsitletakse inimkaubanduse ennetamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK. KOM (2009) 136 lõplik. 2009/0050 (CNS).
16. Forced Labour. Anti-Slavery. Arvutivõrgus:
http://www.antislavery.org/english/slavery_today/forced_labour.aspx, 03.01.2013.
17. Forsythe, D. P. Encyclopedia of Human Rights, New York: Oxford University Press 2009
18. Gender pay gap in unadjusted form 2010. Eurostat. Arvutivõrgus:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/earnings/main_tables,
05.01.2013.
19. Global Report on Trafficking in Persons 2012. United Nations. Office on Drugs and Crime. December 2012. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf, 03.01.2013.
20. Henriksson, A-M. Kõne seminaril „Seksin osto rikoksena ja ilmiönä“ 07.11.2012. Arvutivõrgus: <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/puheet/puhe/fi.jsp?oid=368924>,
03.04.2013.
21. Human Trafficking. Anti-Slavery. Arvutivõrgus:
http://www.antislavery.org/english/slavery_today/trafficking.aspx, 03.01.2013.
22. Human Trafficking - Medical effects on victims. Article for Medical Journal – FORUM. Euroopa Komisjon. Arvutivõrgus: <http://ec.europa.eu/anti-trafficking/download.action;jsessionid=9hQXRQhKLpY2jnrhrmFdJIFvtQp2btnnQG7HM Q2b2wtT115nbtbv!-656776111?nodePath=%2FNational+Info+Pages%2FIreland%2F5.+RESOURCES%2F5>.

- 3+Reports%2F5.3.2+Other+reports+and+publications%2FForum+Magazine+on+Medical+Effects.pdf&fileName=Forum+Magazine+on+Medical+Effects.pdf&fileType=pdf, 03.01.2013.
23. Human Trafficking: Redefining Demand. The Mekong Challenge. International Labour Organisation. Arvutivõrgus: <http://www.oit.org/public/english/region/asro/bangkok/child/trafficking/downloads/demand.pdf>, 03.01.2013.
24. Inimkaubanduse ennetamise ja ohvrite abistamise nõustamisliini statistika 2012. MTÜ Living for Tomorrow. Arvutivõrgus: <http://lft.ee/admin/upload/files/Hotline%202012%20est.pdf>, 17.03.2013.
25. Ivanchenko, L. Trafficking in Persons in Estonia, Not one victim more: Human trafficking in the Baltic states - Living for Tomorrow. Tallinn 2008. Arvutivõrgus: http://lft.ee/admin/upload/files/Not_One_Victim_More.pdf, 05.01.2013.
26. Kangaspunta, K. A Short History of Human Trafficking - Freedom from Fear Magazine. Arvutivõrgus: http://www.freedomfromfearmagazine.org/index.php?option=com_content&view=article&id=99:a-short-history-of-trafficking-in-persons&catid=37:issue-1&Itemid=159, 09.01.2013.
27. Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE I (algatatud 06.12.2011). Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 06.01.2013.
28. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 140 SE lisa. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 09.01.2013.
29. Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE seletuskiri. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 06.01.2013.
30. Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE II seletuskiri, teise lugemise teksti juurde. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 06.01.2013.

31. Keskmise brutokuupalk. Eesti Statistika. Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/pohinaitajad>, 05.01.2013.
32. Kokonaisansiot ammatin ja sukupuolen mukaan, 2010. Tilastokeskus. Arvutivõrgus: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_palkat.html#ansiotaso, 05.01.2013
33. Komisjoni Teatis, Elundidoonorlus ja elundite siirdamine: poliitikameetmed EL-i tasandil, KOM(2007) 275 lõplik. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0275:ET:NOT>, 10.01.2013.
34. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018%29.pdf>. 16.03.2013.
35. Kuritegevus Eestis 2011. Kriminaalpoliitika uuringud 16. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57322/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf, 05.01.2013.
36. Kuznetsova, A., Tammiste, B. (koost). Inimkaubanduse definitsiooni ja kuriteokosseisu analüüs. Justiitsministeerium. Tallinn 2009. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50155/IK+definitsiooni+ja+kuriteokosseisu+analuus_1%F5plik.pdf, 16.03.2013.
37. Laffranque, J. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn: Kirjastus Juura 2006.
38. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne 2012. Arvutivõrgus: <http://www.pohiseadus.ee>, 09.01.2013.
39. Major Forms of Trafficking in Persons. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. U.S. Department of State. Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2009/123126.htm>, 03.01.2013.
40. MTÜ Eluliin Prostitutsiooni kaasatud naiste, sealhulgas inimkaubandusohvrite sotsiaalse ja psühholoogilise rehabilitatsioonikeskuse ATOLL ja inimkaubandusohvrite varjupaik Vega spetsialistide arvamus seaduseelnõu 140 SE tööversiooni 21.02.2012 osas. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.

41. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia, 2., täiendatud ja parandatud trükk, Tallinn 2007.
42. Ohvriabi seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=55d3bc8c-d171-445c-a264-8f3ae3c399e6&>, 03.04.2013.
43. Paas, K. (toim). Eesti NSV Kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus 1962.
44. Pajumets, M., Laan, T. Inimkaubanduse ennetamine: metodoloogia tööks noortega. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, Tallinn 2005.
45. Peamised statistilised näitajad. Töötukassa. Arvutivõrgus:
<http://www.tootukassa.ee/index.php?id=13524>, 05.01.2013.
46. Percentage of Men (by Country) Who Paid for Sex at Least Once: The Johns Chart. Arvutivõrgus: <http://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=004119>, 10.01.2013.
47. Pettai, I. (jt). Prostitutsiooni tähendusest Eestis: kriitiline häälestus kasvab. Sotsioloogilise uurimuse materjalid. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Juuni 2008. Arvutivõrgus:
http://www2.tai.ee/uuringud/Prostitutsioon/Prostitutsiooni_tahendusest_Eestis_uuring.pdf, 03.04.2013.
48. Purchasing Sexual Services in Sweden and the Netherlands. Legal Regulation and Experiences. A Report by a Working Group on the legal regulation of the purchase of sexual services. Justis- og politidepartementet 2004. Arvutivõrgus:
http://www.regjeringen.no/upload/kilde/jd/rap/2004/0034/ddd/pdfv/232216-purchasing_sexual_services_in_sweden_and_the_netherlands.pdf, 03.04.2013.
49. Rafferty, Y. The Impact of Trafficking on Children: Psychological and Social Policy Perspectives - Child Development Perspectives, Volume 2, Number 1. Pace University. Arvutivõrgus:
http://thectrp.files.wordpress.com/2008/09/ht_impact_on_children_41081.pdf, 03.01.2013.
50. Rahva ja eluruumide loendus 2011. Arvutivõrgus:
http://www.stat.ee/63779?parent_id=32784; http://www.stat.ee/67265?parent_id=32784, 16.03.2013.

51. Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Commentary. United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights. New York and Geneva 2010.
52. Registreeritud kuritegevus 2003-2012. Justiitsministeeriumi statistika. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/57886>, 15.03.2013.
53. Riigikohus. Arvamus karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140 SE. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.
54. Routhier, G. Understanding The Demand for Human Sex Trafficking: A Study of Attitudes Regarding the Commercial Sex Industry. Social Work Thesis, Providence College 2007. Arvutivõrgus: http://digitalcommons.providence.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=socialw rk_students, 03.01.2013.
55. Saarmann, K., Matto, K. (koost). Kriminaalseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Autorite Kirjastus 1937.
56. Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise jätkamise teksti juurde. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 09.01.2013.
57. Shelley, L. Human Trafficking: A Global Perspective. New York: Cambridge University Press 2010.
58. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Kirjastus Juura 2003.
59. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Kirjastus Juura 2010.
60. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Kirjastus Juura 2007.
61. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik, kommenteeritud väljaanne, 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Sine loco, Juura 2009.
62. Sotsiaalministeerium. Arvamus karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140 SE (tööversioon seisuga 21.02.2012). Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.
63. Tanner, J. Estonia makes human trafficking illegal - The Guardian, 21.03.2012. Arvutivõrgus: <http://www.guardian.co.uk/world/feedarticle/10155846>, 05.01.2013.

64. Tartu Ülikooli õigusteaduskond. Arvamus karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule 140 SE. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&enr=140SE&koosseis=12, 13.01.2013.
65. The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008. Selected extracts of the Swedish government report SOU 2010:49. Swedish Institute 2010. Arvutivõrgus: <http://www.government.se/content/1/c6/15/14/88/0e51eb7f.pdf>, 04.01.2013.
66. The Traffickers. The No Human Trafficking Project. Arvutivõrgus: <http://thenoproject.org/english/trafficking/the-traffickers/>, 03.01.2013.
67. Timeline of Human Trafficking, Rutgers University, Campus Coalition Against Trafficking. Arvutivõrgus: <http://www.eden.rutgers.edu/~yongpatr/425/final/timeline.htm>, 09.01.2013.
68. Trafficking in Persons Raport 2012, Introductory Material, U.S. State Department. Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/documents/organization/192587.pdf>, 16.03.2013.
69. UN: 2,4 Million Human Trafficking Victims - News & Updates. Human Trafficking. Arvutivõrgus: <http://www.humantrafficking.org/updates/893>, 02.01.2013.
70. Unicef Eesti. Inimkaubandus. Arvutivõrgus: <http://www.unicef.ee/page/46>, 09.01.2013.
71. United Nations Treaty Collection. Member Status at 03.01.2013. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.. Arvutivõrgus: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&lang=en, 03.01.2013.
72. Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000: Trafficking in Persons Report 2005, U.S. Department of State. Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/documents/organization/47255.pdf>, 03.01.2013.
73. XII Riigikogu stenogramm, III istungjärg, 16.mai 2012.a kell 13:00. Arvutivõrgus.: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&pkpkaupa=1&toimetatud=0&toimetamata=1&date=1337168318&paevakord=10366#pk10366>, 14.03.2013.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

74. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Warsaw 16.05.2005. Treaty Series No. 197. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Docs/Convntn/CETS197_en.asp#P769_79590, 02.01.2013.
75. Euroopa Liidu Nõukogu 19. juuli 2002. a raamotsus nr 2002/629/JSK inimkaubanduse vastu võitlemise kohta - EÜT L 203, 1.8.2002.
76. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 05.04.2011.a direktiiv nr 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK - ELT L 101, 15.04.2011.
77. Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. VVm 22.12.2011 nr 180 - RT I, 29.12.2011, 228.
78. Inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon – RT II 1996, 11, 34.
79. Karistusseadustik – RT I 2001, 61, 364... RT I, 20.12.2012, 12.
80. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt – RT II 1993, 10-11, 11.
81. Kriminaalkoodeks - RT 1992, 20, 28.
82. Kriminaalmenetluse seadustik - RT I 2003, 27, 166... RT I, 21.12.2012, 10.
83. Lapse õiguste konventsioon – RT II 1996, 16, 56.
84. Ohvriabi seadus - RT I 2004, 2, 3... RT I, 06.12.2012, 8.
85. OSCE Ministerial Council, decision nr 2/03 Combating Trafficking in Human Beings. Arvutivõrgus: <http://www.osce.org/odihr/23866>, 04.01.2013.
86. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon – RT II 2003, 1, 1.
87. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll – RT II 2004, 7, 23.
88. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine» - RT II 2001, 20, 109.
89. Rakkude, kudede ja elundite käitlemise ja siirdamise seadus - RT I 2002, 21, 118 ... RT I 2010, 22, 108.
90. Rikoslaki 19.12.1889/39 (muudetud 927/2012) – Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>.

91. Sunniviisilise või kohustusliku töö konventsioon – RT II 1995, 45, 201.
92. Tunnistajakaitse seadus - RT I 2005, 39, 307... RT I, 29.06.2012, 46.
93. Välismaalaste seadus - RT I 2010, 3, 4... RT I, 29.06.2012, 51.
94. Väljaandmise Euroopa konventsioon – RT II 1997, 8, 38.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

95. RKKKo 3-1-1-60-10.
96. RKKKo 3-1-1-109-10.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Hana-Maarja Helinurm (sündinud 15.08.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Inimkaubanduse regulatsioon Eesti karistusseadustikus: vastavus rahvusvahelisele ja siseriiklikule õigusele“

mille juhendaja on Andres Parmas

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 04.aprillil 2013.